

TIJDING 2011-3

INHOUD:

ONZE POLDERJONGENS EN DE
WATERWERKEN
PAGINA 3

SINTERKLAAS
PAGINA 18

GEERT VAN LINDONCK
PAGINA 26

SNOEPEN UIT DE MUSEUMKAST
PAGINA 29

TOEN EENS DE SCHELDE.....
PAGINA 32

WA'DUN LÊÈVE
PAGINA 38

ODE AAN PUTTE
PAGINA 40

SOEUR ANGELIQUE
PAGINA 44

EEN OUWE VELO
PAGINA 45

REACTIE OP DE 100E TIJDING
PAGINA 48

ZINGEND HET JAAR UIT
PAGINA 50

Voorwoord

Na onze oproep in de krant hebben we enkele reacties gekregen, waarmee we heel erg blij zijn. Zo kwam Emile van de Eijnden uit onze dialectgroep met zijn Nuuwe Jorke Zoete, waarmee we het ouwe jaar 2011 uit kunnen zingen (p.50); Ton van Rijen dook een dappere non op uit zijn familiearchief (p.44) en Rina Tang-van Beek, als nieuw lid van onze heemkundekring, reageerde op de 100e Tijding (p.48).

Eugène Jansen werd opgestoot om het verhaal te onthullen over zijn fiets, die hij tegen de gevel van ons heemhuisje had gezet en hij zocht meteen maar een stukje geschiedenis erbij (p.45).

Jac van den Bussche hield even rust met zijn Een dorp vol cafeetjes, maar had een ander onderwerp voorhanden. Hij wijdt vol trots uit over onze polderjongens, die in waterland Nederland aan het werk gingen rondom de vorige eeuwwisseling (p.3).

In de vorige Tijding maakten we kennis met Jan van Woensdrecht. Twee van zijn verhalen met als uitgangspunt zijn geboortestreek heeft Jan van Elzaker geselecteerd en enigszins bewerkt. (p. 26 en 33).

We kregen niet alleen een ingezonden brief uit Putte van mevrouw Tang, maar ook van Jeanette van den Berg-Buijs. Zij stuurde een ode aan de verdwenen plekjes van Putte in, gemaakt door haar zus Lucie Verswijveren-Buijs (p.40).

Jan Luysterburg had vast surpriseavond in gedachten toen hij zijn dialectverhaal dit keer op rijm zette (p. 38). En ja, we hebben al jaren een hulpsinterklaas in ons midden en voordat hij zo oud zal zijn als Methusalem heeft Adrie Dobbelaar een babbeltje met de goedheiligman (p.18).

Tot slot: vanaf deze Tijding gaan we proberen elke keer u een kijkje in onze museumkast te geven. Die kast is een beetje symbolisch bedoeld, want niet elk gekregen museumstuk past erin (p. 29). Zeker niet de onverwachte gift op pagina 32.....

Veel leesplezier

Inhoud:

– Voorwoord	p. 02
– Onze polderjongens en de waterwerken, <i>Jac van den Bussche</i>	p. 03
– Wie komt er alle jaren, in gesprek met Sint Chris/Sjaan Hopmans, <i>Adrie Dobbelaar</i> ..	p. 18
– Geert van Lindonck, <i>Jan van Woensdrecht, bewerkt door Jan van Elzaker</i>	p. 26
– Schatten in ons museum Den Aanwas, <i>Franka Stoutjesdijk en Adrie Raats</i>	p. 29
– Schatten in ons museum Den Aanwas, onverwacht vervolg, <i>redactie, foto's Frans Klaassen</i>	p. 32
– Toen eens de Schelde Brabant schatten bracht, <i>Jan van Woensdrecht,</i> <i>bewerkt door Jan van Elzaker</i>	p. 33
– Wa' dun lêêve!, <i>Jan Luysterburg</i>	p. 38
– Ode aan de verdwenen plekjes, <i>Lucie Verswijveren-Buijs</i>	p. 40
– Soeur Angelique, <i>ingezonden brief van Ton van Rijen</i>	p. 44
– Den ouwen velo bij het huske, <i>Eugène Jansen</i>	p. 45
– Reactie op de 100ste Tijding, <i>ingezonden brief van Rina Tang-van Beek</i>	p. 48
– Nuuwe Jorreke Zoete, <i>Emile van den Eijnden</i>	p. 50
– Informatie voor de lezer, <i>redactie</i>	p. 52

Onze polderjongens en de waterwerken

door Jac van den Bussche

In een eerdere aflevering van Een dorp vol cafeetjes kon u lezen dat de polderjongens van Ossendrecht werkzaam zijn geweest in Duitsland, Frankrijk en Luxemburg, in het zo genoemde gouden tientjestijdperk, een aantal jaren voor en na 1900. Mijn eigen grootvader heeft destijds vrijstelling van dienst gekregen om in Luxemburg aan het spoor te gaan werken. Toen in 1914 de Eerste Wereldoorlog uitbrak en er vier jaar strijd volgde aan de fronten in bovengenoemde landen viel het werk van de polderjongens weg. Ook de waterwerken in Nederland lagen stil, terwijl het eigenlijk bittere noodzaak was dat de grootste en dringendste van deze waterwerken, zo snel mogelijk moest worden uitgevoerd. Het ging hier om afdamming van de Zuiderzee door een afsluitdijk.

Tijdens de watersnoodramp van 1916 waren er namelijk nog grote doorbraken in de bedijking van de Zuiderzee nabij Anna Paulowna. De Nederlandse regering zag zich daarom steeds meer genoodzaakt deze binnensee af te dammen. Direct na het einde van de oorlog, in 1918, kwam er dan ook actie.

Een stukje historie vooraf

Van de Romeinse tijd tot de vroege middeleeuwen lagen De Nederlanden, van Duinkerken tot Texel en Vlieland, veilig achter

duinen en strandwallen. De kustlijn, van vele kilometers lang, werd alleen onderbroken door grote uitmondingen van Schelde, Rijn en Maas in het zuiden en door een gemeenschappelijke monding van Reker, Schermer, Beemster, IJ en Spaarne in Noord-Holland.

Het land achter de duinen bestond voor een groot deel uit veen. De hoogste delen werden bewoond en op de lagere ontstonden zoetwaterplassen. De Romeinse geschiedschrijver Plinius vermeldt dat halverwege de 9e eeuw v.C. de invloed van de stijgende zee steeds merkbaarder werd. De strandwallenkust ten oosten en zuiden van Texel veranderde in een reeks eilanden, gescheiden door onderlinge zeegaten die steeds meer werden uitgeschuurd. De landbouw kreeg veel wateroverlast met name in Friesland en Noord-Holland.

Gedurende de Romeinse tijd begon een overgangperiode met de stijging van de zeespiegel en werd het ontstane merenstelsel, ook wel Flevo genoemd, een steeds grotere binnensee. Archeologische vondsten uit de eerste eeuw in Nederland waren munten, bronzen ketels, wapens, werktuigen en huisraad.

Tussen 800 en 1200 volgde een warmteperiode. De stormvloed van 26 december 838 leidde het begin in van enorm landverlies in het gebied van Vlevo Lacus [Aelmeren of Almeren] dat zeker tot 1250 zou voortduren. Het landverlies had ook te maken met menselijke handelingen. Door ontginning van het veen en de afvoer van overtollig water daalden deze gebieden met enkele meters. Vooral in de 12e eeuw werd regelmatig melding gemaakt van stormvloedrampen in Noord-Holland. De overstromingen van 1170, 1173 en 1196 maken van Aelmeren een grote zee-inham en zo ontstond er een echte binnen- of Zuiderzee. Zo werd ook rond 1282 de verbinding doorbroken tussen Texel en het vasteland. Toen volgde in 1287 nog de Sint-Luciovloed die 10.000 doden kostte. Het geheel was toen nog ondiep en niet geschikt voor grote scheepvaart. Enkele gleuven verbonden dit water aan de noordkant met de Noordzee. Als binnenwater bleef het tot in de 16e eeuw zoet en het

Jan Adriaansz Leeghwater

bevroor ook in de wintermaanden. Door het stijgende water ontstond in 1529 een waterverbinding zodat schepen tussen Hoorn en Amsterdam konden varen en in 1550 kwam de lijn Amsterdam-Enkhuizen. Hoe meer het water steeg des te meer verbinding er kwam, zo ook de aansluitingen in 1611 op Rouaan en 1613 op Hamburg. Al in 1667 waren er plannen van Hendrick Stevin, zoon van de

beroemde Simon Stevin, om de Zuiderzee af te sluiten. De tijd was er wel rijp voor, maar de mogelijkheden waren nog niet aanwezig. Rond 1900 was de visserij in de Zuiderzee op zijn hoogtepunt. Het samenkomen van zout en zoet water was daar debet aan.

Dit geschiedde ook bij ons in de Zuidwesthoek na de jaren 1000 toen de zoute Westerschelde verbinding kreeg met de zoete rivier de Schelde. Hier ontstond toen het vissersdorpje Honte Muiden als voorloper van het latere Ossendrecht.

Op de Zuiderzee visten 3000 platbodems op haring, ansjovis, paling, bot en garnalen. Het kon daar ter plaatse flink stormen en honderden scheepjes vergingen door dit geweld. Ook waren er regelmatig dijkdoorbraken en ontstonden er grotere vaargeulen. In de middeleeuwen was er handel vanuit de Hanzesteden, zoals Kampen, Deventer, Doesburg enz., die via de IJssel en de Zuiderzee de havens aan de Oostzee bezochten. Eeuwen later voeren grote handelsschepen vanaf de rede van Texel via het Marsdiep en/of langs Vlieland voor verre reizen naar Indië. Ze werden bij terugkeer overgeladen voor o.a. bestemming Amsterdam. Er kon niet altijd gelijk gelost worden en ze wachtten hun beurt af bij het eiland Pampus. In de Tachtigjarige Oorlog waren De Nederlanden opgebloeid en werden watermolens verder ontwikkeld voor drooglegging van o.a. Beemster, Purmer, Wormer, Schermer en zo meer. Dit onder landbouwkundige en molenmaker Jan Adriaanszoon Leeghwater. Er kwam een waterlinie tot stand.

In 1886 richtten notabelen de Zuiderzeevereniging op. Na een aantal plannen begon, zoals reeds gemeld, na de Eerste Wereldoorlog dan toch eindelijk de afsluiting van de Zuiderzee. Met het uitgekende plan van minister, ingenieur en politicus Cornelis Lely, konden de regering, ingenieurs en polderjongens aan de slag. De eerste proef was drooglegging van de polder Andijk, en de aanleg van een proefdijk van 2,5 km tussen Noord-Holland en Wieringeneiland. Dat eiland was voordien moeilijk te bereiken. Later was er verbinding via een stoomtrammetje tot Van Ewijkksluis.

Een overleveringsverhaal

De 93-jarige Frans Huygen, die zijn levensavond doorbrengt in verzorgings-
tehuis Mariahove te Ossendrecht, ver-
telt: “Het was 17 oktober 1916 tijdens
de Eerste Wereldoorlog, toen mijn
vader Adriaan Huygen, een ervaren pol-
derjongen van beroep, op verzoek af-
reisde naar Van Ewijksluis, waar door
storm dijkdoorbraak had plaatsgevon-
den. Men moet mensen met veel erva-
ring hebben gezocht en gekend vanuit
vroegere waterwerken [bijvoorbeeld in
Duitsland] gespecialiseerd in droogleg-
ging en vooral dijkaanleg.” Als men het
traktaat Dyckatie leest van Andries Vier-
lingh, kenden niet alle ingenieurs en
dijkgraven de spelregels en de klei die
zich voordeed in Noord-, Midden- of
Zuidwest Nederland. Men beschouwde
Andries als de kenner bij uitstek. Een
eer voor een West-Brabander om in Van
Ewijksluis gevraagd te worden? Het
gezin Huygen vertrok vanuit Putte naar
Anna Paulowna.

Bovengenoemde zoon Frans was toen
nog niet in beeld, die werd op 6 novem-
ber 1917 aldaar geboren. Later ook nog
een dochter in dit gezin. “In de periode
dat mijn vader daar baas was en een
schakel tussen het ingenieursbureau en
een ploeg polderjongens om en nabij de
Zuiderzee- en Afsluitdijkwerken, ver-
zorgde hij ook de lonen en werktijden.
Door allerlei verplaatsingen heb ik 23
verschillende scholen bezocht. En dat
werd steeds goed geregeld. De werk-
zaamheden aan deze operatie bepaal-
den alles. Het gezin, vooral mijn moe-
der, paste zich wel aan. Onze taalkennis
was het Putse dialect aangevuld met
Vlaamse en Franse woordjes. Mijn
vader had meer inhoud, vooral als het
om bedijking ging. Heel de periode heb
ik beleefd en overleefd en nu, ruim 90
jaar later, loop ik nog warm voor beel-
den van toen, met als hoogtepunt de
afsluiting van de Zuiderzee.” Hij kon
zich nog goed herinneren waar de
gevluchte keizer en kroonprins van

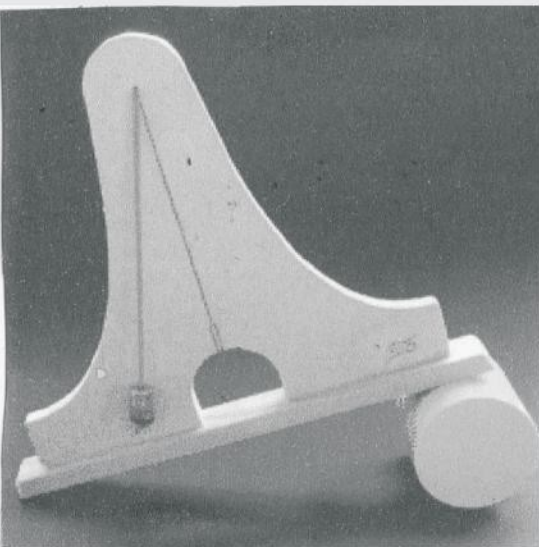
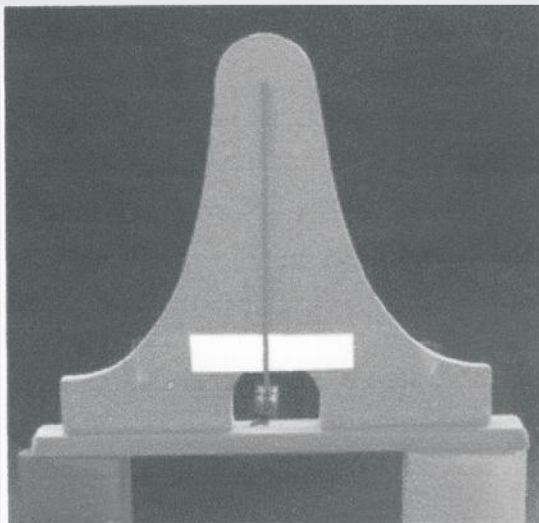
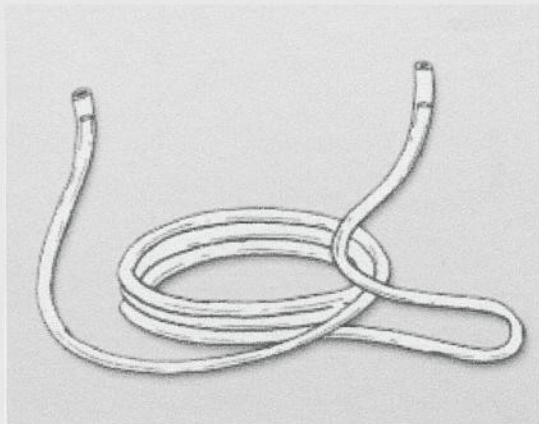
Duitsland op Wieringen gewoond hadden, voor
zij naar Doorn verhuisden. Frans volgde zijn
vader niet op en is later vele jaren boswachter
geweest in Putte. Het gezin Huygen heeft tijdens
de Zuiderzeejaren altijd een goed onderkomen
gehad, maar er was toch wel standverschil: luxe-
villa's voor ingenieurs en simpele barakken voor
polderjongens.

*Boven: familie Huygen-Hendriks in Groningen,
1932. Geheel links staat Frans*

Onder: vader Adriaan Huygen

Hierboven verschillende oude methoden om zaken waterpas te zetten. De oudste manier was d.m.v. een met water gevulde slang. Daaronder twee apparaten met schietlood. Rechtsboven is een foto met in het midden prof. H.G. van de Sande-Bakhuyzen met de in 1880 uitgevonden "waterpas". Het waterpasstellen is natuurlijk een belangrijk onderdeel bij de aanleg van wegen en dijken. Ossendrechtenaar Frans Bogers (hier met zijn vrouw Anna Maria Jacobs) was heel goed in het bedienen van de inmiddels gemoderniseerde versie van de waterpasinstrumenten.

Afsluiting en drooglegging van de Zuiderzee na 1920

Wilhelmus Frans Leemans, 1841-1929, Nederlands waterbouwkundige en lid van nationale en internationale commissies op dit gebied, ontwierp een plan tot drooglegging van de Zuiderzee. In de Wieringermeer is een gemaal naar hem genoemd. Het Staatsblad Koninkrijk der Nederlanden meldt dat in de wet van 1913 de beslissing was genomen. Het is toch bijzonder dat veel mensen vanuit de Zuidwesthoek gevraagd zijn aan deze werken deel te nemen, vooral vanwege hun kennis en ervaring. U begrijpt dat de Zuiderzee niet alleen in Ossendrecht het gesprek van de dag was. Het werk aan de Afsluitdijk zelf begon in januari 1927. De dijk werd 32 km lang en 90 meter breed. Er

werd gewerkt vanuit vier locaties, o.a. aan de beide oevers en vanuit in de zee gelegen Breezand en Kornwerderzand. Het was een knap staaltje dat de vier bovengenoemde plaatsen bij dijkaansluiting elkaar op dezelfde hoogte en breedte zouden vinden. In vroegere dagen werd er gehorizont en richtte de afmaker zich op een vast punt om zo de horizontale hoogtelijn te behouden. De ondergrond van de aangelegde dijk was vaak grillig en op de bodem werden gevlochten rijshoutmatten geplaatst van wel 30 cm dik, geballast met basaltblokken als een gelijkmatig draagvlak voor de dijk. Er is 27 miljoen m³ zand verwerkt en 16 miljoen klinkers voor de rijbaan.

‘Mirakels’ harde klei

Lokale vissers wisten deze te vinden in de Zuiderzee en daar werd gebruik van gemaakt. Men trof niet alleen klei aan, maar meer een klei/leemlaag, een leemsoort met kleine en grotere steentjes. Een waterdicht materiaal dat uitstekend kon dienen als kern voor een zanddijk en speciaal als dichting bij de sluitgaten.

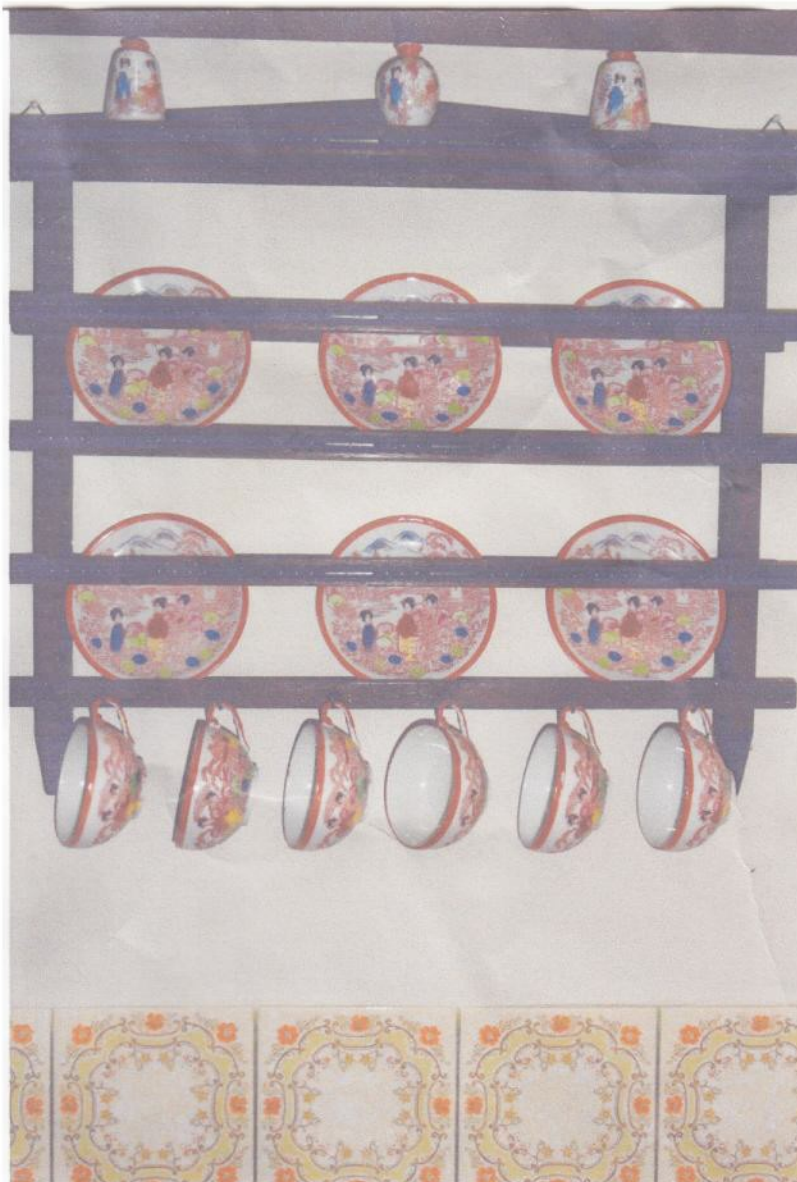
De ‘kleileem’ bleek inderdaad mirakels hard en voldeed wonderwel. Het was moeilijk te verwerken. Grote aanvoer volgde en met staaltjes van kundigheid kon op 28 mei 1932

het laatste gat worden gedicht. Dat laatste gat was Vlieter en daar werden de twee delen van de Afsluitdijk met elkaar verbonden; het was toen 13 uur 02. Nu klonken tot ver in de omtrek schrille fluittriumfen: ze meldden de dichting en het feit dat de Zuiderzee was overgegaan in het IJsselmeer! De zucht van verlichting, voor menigeen, ging onder dit geluid verloren. En een van de grootste waterwerken was volbracht.

Cadeaus van de Zuiderzee

Rond 1920 werd Japans porselein en aardewerk in Amsterdam vervaardigd. Enkele handelaars probeerden hun waar ook in de barakken van de polderjongens te slijten. Dit konden aantrekkelijk cadeaus zijn voor hun vrouwen of meisjes. In die jaren zag men dan ook op vele plaatsen in Ossendrecht dat een wandrekje was opgehangen in kamer of keuken met zes bordjes en kopjes van Japans porselein uit Amsterdam. Het verleende een bepaalde standing aan de arbeiderswoning. Ook voor de mannen was er een speciaal aanbod, n.l. een Duits zak- of vestzakhorloge.

Uurwerken waren er vroeger ook al wel, maar vaak nog wat gebrekkig, zeker niet altijd gelijklopend. In 1832 was er een overeenkomst tussen Amsterdam en Rotterdam over gelijke afstelling. Landelijk moest dit ook gebeuren, speciaal vanaf de opkomst van de spoorwegen. Men moest op tijd zijn, zowel komend als gaand. Het zakhorloge werd door Patek Philippe aan het einde van de 19e eeuw uitgevonden en tijdens de Eerste Wereldoorlog door officieren gedragen. Er zijn er heel wat gemaakt en dat zou de reden geweest kunnen zijn om voor een redelijke prijs deze aan de

goedbetaalde polderjongens aan te bieden. Ook zijn er medailles en getuigschriften uitgereikt voor bijzondere verrichtingen.

Vakmanschap stond hoog aangeschreven. Je had bijvoorbeeld de naam een bijzondere afmaker te zijn, die zelfstandig de horizontale lijn, de breedte en het bochtenwerk kon uitzetten en vormgeven. Of je verstond de kunst veel werk dat onderling werd uitgegeven uit te voeren, ploegendienst te draaien met transport, matten vlechten of stenen vakkundig aan te brengen. Vanuit het hele land waren er mensen aangeworven geweest om dit grootse waterwerk te realiseren en er werd goed voor betaald. Veel meer per week dan hier bij de boer in de landbouw te verdienen viel tijdens de crisisjaren.

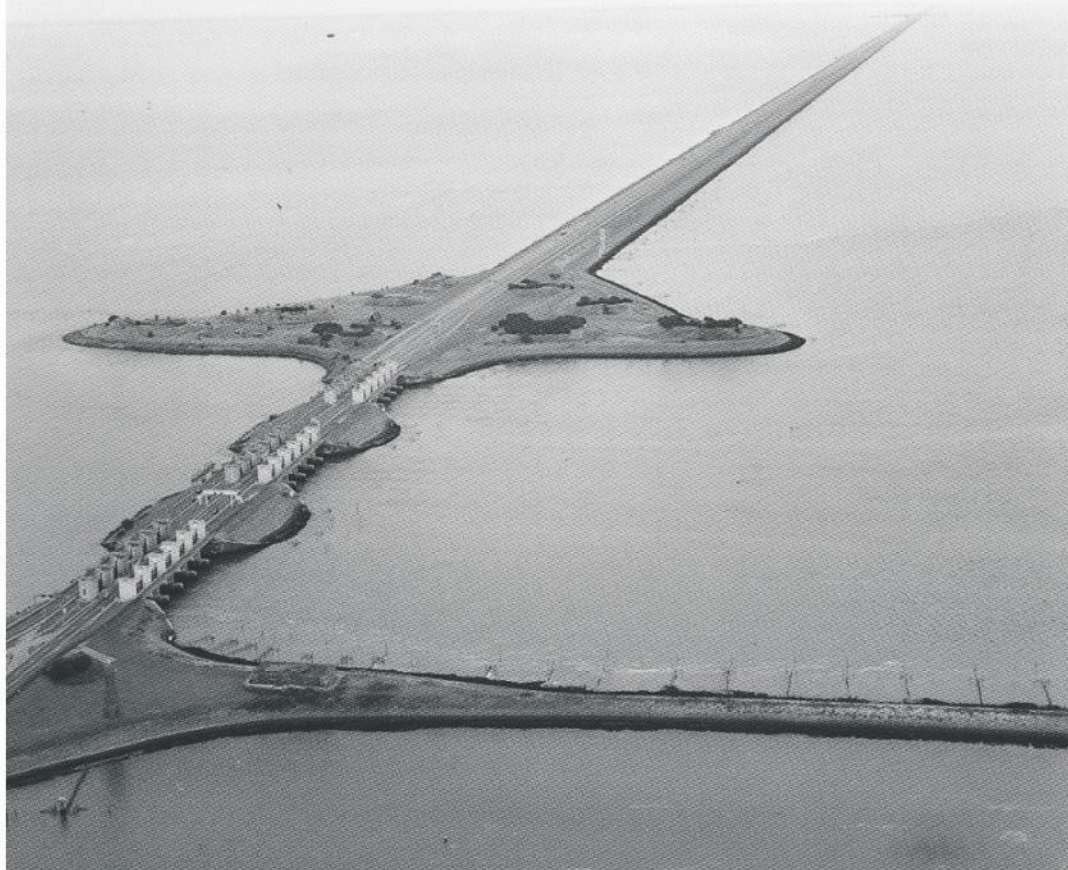
Ver van huis kwamen de polderjongens echter ook in aanraking met het opkomende socialisme ook wel de Rooie Bond genoemd. Het katholieke zuiden was daar niet blij mee. De Kerk bleef erop hameren dat na toetreding tot het socialisme er geen sacramenten meer mochten worden toegediend aan rooms-katholieken, ook niet bij het sterven. Ik heb ze nog gekend, de mannen die op hun sterfbed zijn 'bekeerd' op aandringen van de familie. Je was immers reddeloos verloren wanneer je niet terugkeerde naar het enige ware geloof....

Tekst medailles:

Aangeboden door den NV Maatschappij tot uitvoering van Zuiderzeewerken te Den Oever - Wieringen / J.B. Schroeijers ter herinnering aan den bouw van den Afsluitdijk Wieringen Friesland in de jaren 1927 tot 1932. (diameter van de medailles : 2,5 cm)

Onze polderjongens aan het werk in de twintiger jaren

De Ossendrechtse polderjongens zijn in verschillende periodes op velerlei plaatsen werkzaam geweest. Daarbij gingen oudgedienden met ervaring voorop. Onder hun leiding ging een groep werklui mee naar een project. Hieronder enkele voorbeelden daarvan.

- Op 13 mei 1925 gingen Johannes Cornelius Jacobs en Angelina van Oosterbosch, met een ploeg volk van 30 man naar Medemblik, komend van polderwerken bij Amsterdam. In 1927 waren ze werkzaam te Nijmegen en in 1933 waren ze weer actief in Wieringen. Na de Afsluitdijk volgde nog extra werk in Urk met een aantal medewerkers.
- In 1926 begon het echtpaar Joh Bapt Schroeyers-Bril met zeven man te Monnikendam.
- Eveneens in 1926 startten Jacobus van der Poel en Maria Elisabeth Schroeyers met vier man in Andijk en kregen in 1929 versterking van acht man.
- Jos Johannes en Ant Corn Verresen begonnen in 1927 met een ploeg te Anna Paulowna. Zij zijn na de grote werken niet teruggekeerd naar Ossendrecht, maar overgegaan naar werk in de bloembollen.
- Een topper in waterwerk bleek Rochus Wezenbeek-Schroeyers die met 24 man op 10 mei 1928 naar de Zuiderzee vertrok. Ook dochter Sjan was daarbij en later werd daar zoon Willy geboren.
- Adrianus Willem de Greef met 28 man naar Wieringen.
- Frans Adrianus de Greef naar Harlingen met zes man
- Josephus Verbruggen in 1928 naar Stompwijk met elf man.
- Josephus Musters en Cornelia de Greef met acht man naar Wieringen, gevolgd door Petrus Cornelis Huijgen en Ludovica Stok.
- In Harlingen begonnen Frans Cloots en Cornelia Goossens met 21 man aan de werken.
- Frans Bogers-Jacobs vertrok in 1930 naar Appeldoos waar zijn dochter Linie is geboren. Frans groeide uit tot een vakkundig dijkbouwer en afwerker en werd na de watersnoodramp in 1953 direct gevraagd voor dit werk bij Rilland-Bath.
- Alfons van Gemst-van de Velde arriveerde met 31 man samen met Willem Vriens en Marie van Oevelen en startte nabij de Afsluitdijk, om vervolgens zich definitief te vestigen in Amsterdam.

Later kwamen er nog grote groepen. Er werd goed geld verdiend, met de nodige overuren, die bij waterwerken altijd aan de orde waren.

Door het vele overwerk en de wens in korte tijd veel geld te verdienen kwam het er weinig van het thuisdorp te bezoeken. De pas opgerichte busonderneming De Scheldestroom uit Ossendrecht verzorgde de sporadische korte verlofreizen. Hoewel: met de kermis was de polderjongen wel altijd thuis.

Dorpsgenoten verweten de polderjongens hun socialistische ideeën, het leven buiten gezinsverband en buiten het roomse levenspatroon. Het paste in hun ogen niet een extra glaasje bier te nemen en de zondagsmis over te slaan. Ondanks deze kritiek waren veel polderjongens en hun familie blij met het goedbetaalde werk. Natuurlijk ging het weleens fout: sommigen maakten hun zuurverdiende geld meteen op. Maar de meesten waren spaarzaam, zijn er wel bij gevaren en zouden het zeker overdoen.

Boven: tweede van links Frans Bogers, die goed kon horizonnen.

Links: vlnr Goossen uit Hoogerheide, midden Cornelis (Kees) Jacobs en rechts Janus Jansens, beiden uit Ossendrecht.

Onder: Familie Cornelis Jacobs-van Oosterbosch. (2e van links staand de vrouw van Frans Bogers)

Links: Baptiest Schroeijers, die een medaille voor zijn werk ontving

Jos Johannes en Ant. Corn. Verresen begonnen in 1927 met een ploeg te Anna Paulowna. Zij zijn na de grote werken niet teruggekeerd naar Ossendrecht, maar overgegaan naar werk in de bloembollenstreek.

*Medemblik:
Rechts ploegbaas Rochus Wesenbeek
Voor hem flap Rochus Schroeijers
met links daarvan zijn zus Til, de
vrouw van de ploegbaas.
Dochter Jeanne is het meisje in de
witte jurk.*

Boven en midden: Ossen-drechtse polderjongens in Medemblik

Echtpaar Van der Poel-Schroeijs (uiterst links en rechts) met hun ploeg in Medemblik.

*Zittend vlnr : ?,
Jac Kil, Vd
Eijnden (ofwel
De Krol),
Willem Vriens,
?.
Staan d on-
bekend.*

*Polderjongens
uit Hooger-
heide. Tussen
Harlingen en
Zurich.
Staan d vlnr:
Jantje Prop,
Kees Goossen,
Kees Dekkers,
Willem de Moor
Jan Meesters.
Zittend vlnr:
Kees Nuyen, ?,
Ko Hooydonk,
Moerkens,
Willem Hooy-
donk, Jo Ver-
bruggen, Sjef
Dekkers (radje)
en Borremans.*

*→ Zouden ze die
petten allemaal bij
Neske Dekkers
gekocht hebben?*

Nadat het grote werk aan de Zuiderzee afgewerkt was ging men naar werkzaamheden in de Noordoostpolder (1942), oostelijke Flevopolder (1957) en zuidelijke Flevopolder (1968). Verder werkte men door het hele land aan

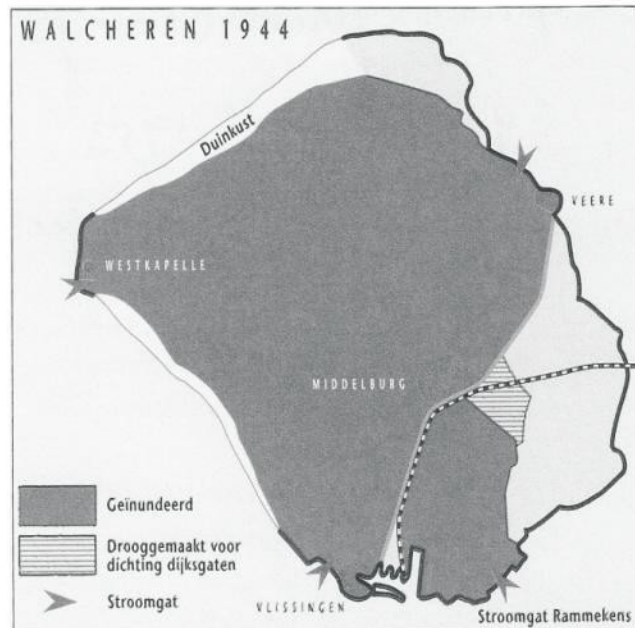
kanalisering en aanleg, maar nu voornamelijk in Brabant, Limburg en Zeeland. Deze projecten waren jaren tevoren gepland op de tekentafel.

De volgende twee waren echter calamiteiten waar snel ingrijpen vereist was.

De strijd om Walcheren

Door de geallieerde bombardementen in oktober 1944, waren er op Walcheren vier stroomgaten ontstaan: de Nollendijk, de Westkapelse Zeedijk, de dijk bij Veere en de dijk bij het oude fort Rammekens. Onmiddellijk na de bombardementen probeerde men de wateroverlast op Walcheren te beperken door rondom de dorpskernen kaden op te werpen, ook bij de historische binnenstad van Middelburg. Het grootste gedeelte van het eiland veranderde in een grote watervlakte. De dienst 'droogmaken Walcheren' werd in november 1944 ingesteld en de polderjongens kwamen weer in beeld.

Maar er was geen huisvesting voor directie en arbeiders. Als noodoplossing werden de Duitse barakken en geallieerde nishutten, dat waren halve cilinders van gegolfd plaatijzer, aangewezen. Deze laatste hadden voor- en achterdeur met raam, een drassige bodem en waren in de winter niet warm te krijgen. Op 24 november stelde 'droogmaken Walcheren' Kobus Kalis aan als hoofd-uitvoerder. Nollendijk werd eerst aangepakt.

Via allerlei kunstgrepen en het werk van de gedreven polderjongens kwam de drooglegging tot stand in 1946. De voorspelling kwam uit, zoals werd bezongen: Eens zal de Betuwe in bloei weer staan en *groeit er op Walcheren goudgeel graan*.

De watersnoodramp van 1 februari 1953

In de nacht van 31 januari op 1 februari 1953 veroorzaakte een stormvloed in zuidwest Nederland dijkdoorbraken die een enorme ravage en een ongekende tragedie tot gevolg hadden, met meer dan 1600 doden. Snel moesten mens en dier in nood worden gered en provisorisch gaten gedicht. Het leger en iedereen die kon hielp mee. Daarna moest de zaak groots aangepakt worden. Het tijdperk om met handwerk de dijken te repareren verdween: men bracht er nu caissons in aan. Verder herstel en vernieuwing van dijken gebeurde meer en meer met behulp van

kranen. Een nieuwe dijk rond de bocht bij Rilland-Bath en de aanleg van een nieuwe veerhaven in Kruiningen en verdere herstellingen was een van de laatste werken die op meer traditionele wijze door polderjongens werd uitgevoerd.

Om een soortgelijke ramp in de toekomst te voorkomen werden in daaropvolgende decennia de Deltawerken uitgevoerd. Dit luidde een nieuw tijdperk in waarin met minder mensen en meer techniek de strijd tegen water en storm aangegaan werd.

Zo verdwenen de polderwerkers uit beeld.

krammen

Deze mannen zijn aan het krammen. Dit krammen behoorde tot de afwerking van de dijk. Ter voorkoming van het wegwaaien van ingezaaid gras worden ingedraaide bosjes stro met kracht in de grond gedrongen. Daartoe droeg men onder de kleding een beschermend kramvest, omdat deze strobosjes duwend met de borst op de ijzeren stang de grond in gingen. Het was goedbetaald werk.

Deze techniek werd ook gebruikt bij vernieuwing van de dijken na de watersnood.

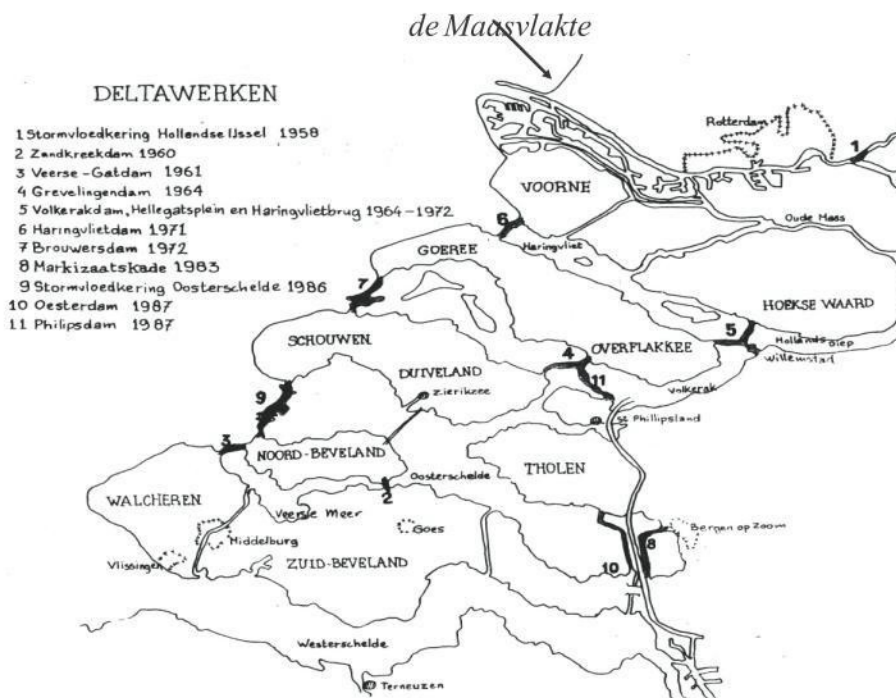
Rechts: Frans Bogers uit Ossendrecht en derde van links Meesters van Calvén.

Het werkaanbod veranderde. In 1952 was er een nieuwe kazerne gebouwd in Ossendrecht. Enkele jaren later startte in Woensdrecht het vliegtuigreparatiebedrijf Aviolanda en in de jaren '60 kwam de Ossendrechtse kalkzandsteenfabriek. Ook de vraag naar meer mensen in de haven van Rotterdam en evenzo voor de industrialisatie rond de haven van Antwerpen zorgde voor veel arbeidsplaatsen hier in de Zuidwesthoek.

De Maasvlakte

Het momenteel laatste waterwerk vindt plaats op de Maasvlakte. Hier wordt een gebied drooggelegd om in de toekomst meer mogelijkheden te hebben voor grotere aanvoer, met meer schepen met grotere diepgang. Containers zullen buitengaats laden en lossen op groot aangelegde spooremlacements.

Het is een geweldig streven om door betere bereikbaarheid Rotterdam als wereldhaven te behouden. Een gedurfd waterwerk waarover onze nakomelingen straks het vervolg kunnen schrijven.

Alle plaatsen waar onder leiding van Rijkswaterstaat in Nederland de polderjongens hun werk hebben gedaan.

Bron van kaartje: Rijkswaterstaat. "Twee eeuwen Rijkswaterstaat 1798-1998". Ook de illustraties op pagina 6 rechtsboven, p.9 foto Afsluitdijk en kaartje op p.15, komen uit dit boek..

Van 1876 tot de watersnoodramp in 1953 zijn ingenieurs en onze polderjongens zeer actief geweest in waterwerken. Onze hardwerkende mannen waren van groot economisch belang voor onze dorpen en toonden door hun werkzaamheden tevens aan dat niet iedereen hier zijn brood verdiende in de landbouw.♣

Wie komt er alle jaren?

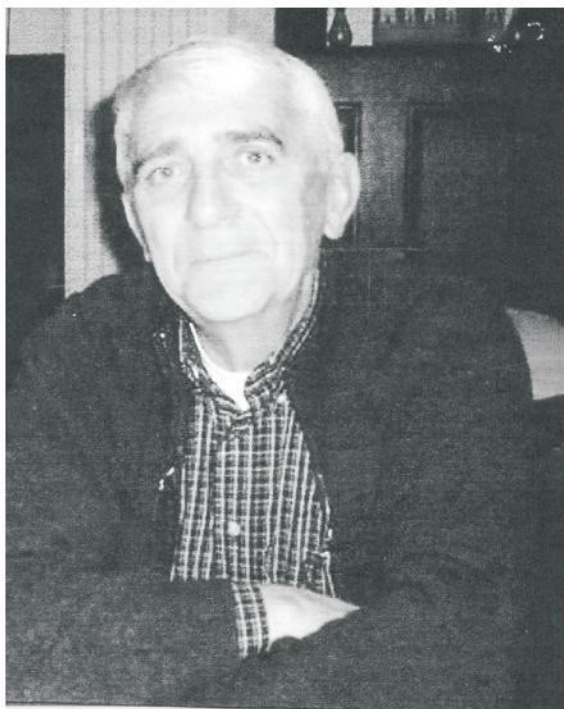
In gesprek met:

Sint Christ/Sjaan Hopmans

(in het interview noemen we hem Sjaan)

Het is begin oktober, maar de afgelopen week leek het eerder hoogzomer. Ruim negen dagen was de dagelijkse temperatuur minimaal 22 graden. Niet bepaald het weertype om aan 5 december en dus aan Sinterklaas te denken. Wanneer ik echter bij het huis van de familie Hopmans arriveer rond half acht 's avonds, is het al bijna donker. De weerman voorspelde na het journaal van zes uur voor de komende dagen heus herfstweer. Een weerbeeld dat lijkt te gaan kloppen. De bladeren vallen al volop van de bomen en er jagen donkere wolken langs de lucht.

Nadat ik heb aangebeld hoor ik in mijn hoofd het lied: Hij komt, hij komt, die lieve goede Sint. En warempel, in hoogsteigen persoon doet Sjaan Hopmans - al decennia plaatsvervangend Sinterklaas in Hoogerheide en Woensdrecht - de voordeur open.

Hoffelijk zoals het een sint betaamt, neemt hij mijn jas aan en zoekt een hanger in de garderobekast.

Vrijwel direct stelt hij voor om aan de eettafel plaats te nemen, waar goed voorbereid de nodige papieren, krantenknipsels en foto's klaar liggen.

46 jaar inwoner van Hoogerheide

“In 1965 zijn we getrouwd en in Hoogerheide gaan wonen,” vertelt Sjaan. Hij is eigenlijk een krab, een bakkerszoon uit Bergen op Zoom. Vanuit Hoogerheide ging hij nog jaren - op zaterdag - helpen bij zijn ouders in de bakkerij. “Op de fiets 's nachts om 2.00 uur naar Bergen en pas in de loop van de avond weer naar huis”. Maar bakker werd hij niet.

“Dat was ook de reden dat we in Hoogerheide kwamen wonen na ons trouwen. Ik werkte als administratief medewerker op de LTS te Ossendrecht en in die tijd werd je als rijksambtenaar geacht ook te wonen binnen een zekere straal van je standplaats.

Ik kon dus kiezen uit Ossendrecht, Putte, Huijbergen of Hoogerheide. Het werd Hoogerheide omdat hier ieder uur wel drie keer een busverbinding was, terwijl het openbaar vervoer in Ossendrecht maar 1 x per uur een aansluiting bood. Ja, in die tijd had nog niet iedereen een auto hoor. Je was dus afhankelijk van de bus of van je fiets.

Pas eind jaren '60 kregen wij onze eerste auto, net als veel andere mensen in die tijd. We woonden eerst in de Lindberghlaan en sinds 1974 in de Van 't Hoffstraat. Ja, toen kostte ons huis ongeveer 100.000 gulden, maar dat was toen voor mij als ambtenaar met baan zekerheid en toekomstperspectief een gecalculeerd risico.”

Terwijl zijn vrouw Corry koffie schenkt filosoferen we over de jaren '50 en '60, de jaren van voor de omwenteling naar de welvaart die nadien vanzelfsprekend was.

Net als scholing. Zowel Sjaan als ik gingen na de lagere school naar een lyceum en daarna bestond onze verdere ontwikkeling uit avondonderwijs, cursussen volgen en ervaring opdoen. Begin jaren '70 veranderde dat compleet, toen ging bijna iedereen studeren of deed vervolgstudies in het middelbaar dan wel hoger beroepsonderwijs of volgde een universitaire opleiding.

“Ik heb ruim 40 jaar gewerkt,” vertelt de nu 69-jarige Sjaan. “21 jaar op de LTS in Ossendrecht als administratief beampte en ongeveer 20 jaar aan S.G. De Lage Meren te Bergen op Zoom als hoofd van de financiële administratie en na de fusie aan het Schelde College als Hoofd Personeel en Organisatie (rechtspositie P. en O.).”

Na 40 jaar vond hij het welletjes en kreeg hij ook de kans om te stoppen.

“Eerst deed ik het nog een jaar rustig aan, maar daarna heb ik veel vrijwilligerswerk gedaan. Dat deed ik voor die tijd ook al, maar de laatste negen jaar intensief. Tijdens mijn werkzame leven heb ik veel vrijwilligerswerk gedaan, o.a. voor v.v. METO, secretaris/penningmeester sportkeuringsburo Zuid-Westhoek, lid sportraad gemeente Woensdrecht, lid van het kerkbestuur parochie Hoogerheide en Woensdrecht en als administratief medewerker derde wereldprojecten Heifer. Op dit moment ben ik 22 jaar penningmeester en bestuurslid voor T.V. Mattemburgh, 4 jaar lid van de

WMO-adviesraad gemeente Woensdrecht, 44 jaar hulp bij de sinterklaasintocht gemeente Woensdrecht en 12 jaar vrijwilliger bij de mantelzorg c.q. bewindvoerdermentor bejaardenzorg. Langzaam maar zeker ga ik afbouwen, maar nog niet met de jaarlijkse intocht van Sinterklaas.”

44 jaar Sinterklaas

“Ik had in Bergen op Zoom al hand- en spanndiensten verricht rond sinterklaas voor ondermeer buurtvereniging de Bloemkool. In 1965 werd ik tijdens de voetbaltraining gevraagd of ik Sinterklaas en zijn Pieten wilde helpen grimeren voor METO. Twee dagen voor de betreffende zaterdag vroeg de beoogde sint me echter om de rollen om te draaien. Hij wilde grimeren en ik zou sint moeten zijn, mede omdat ik via school diverse kinderen wel zou kennen.

Die zaterdag werden we gegrimeerd. Twee zwarte Pieten (Adrie Raats en Willem Pluymer) en ik. Dit werd gedaan in het voormalige Trefpunt, in de Zaoeja-locatie van rector Denissen (bedrijfsaalmoezenier Aviolanda). In 1966 was ik weer sinterklaas, zowel voor METO, als voor de buurtvereniging Huijbergseweg in café ‘In de zon’ en naar ik meen eveneens voor de kinderen van het gemeentepersoneel.

In 1967 vroegen METO en het Oranjecomité mij via Willem Brooymans en bij monde van de heer Van Hoek of ik het ook zou aandurven om de jaarlijkse intocht te verzorgen.

Ik heb daar ja op gezegd en sinds 1968 ben ik dus nu elk jaar officieel Sinterklaas.”

Anekdote

“In 1968 was de intocht vanaf het Lucasplein. Ik zou met mijn vriend en hoofdpiet (Henny Hagens) in een grote slee met schuifdak in-gehaald worden. Maar die auto van Man-gelaars bleek vlak voor de intocht total loss. De oplossing kwam via pater Alexander. Hij had een lelijke eend met schuifdak en daar konden wij als Sint en Piet net boven uitsteken.

Zo reden we geschminkt door meester Weyts en Toon Verdult naar het gemeentehuis in de Raadhuisstraat, waar we opgewacht en verwelkomd werden door burgemeester De Leeuw.

Die schmink kent trouwens ook een verhaal hoor. In het gemeentehuis was alleen koud water en toiletpapier beschikbaar om ons nadien af te schminken. Je begrijpt zeker wel dat dit geen pretje was?”

Verenigingen

Sjaan vertelt dat ze het in de weken na de intocht druk hadden. Dan bezocht hij met Zwarte Piet talloze verenigingen. Hij toont me een foto van een bezoek aan de METO-kantine.

Dit was slechts één bezoek uit een reeks van velen. Sjaan somt moeiteloos op: buurtvereniging Huybergseweg, SEO, Herwonnen Levenskracht, de Schelderijders, diverse personeels-verenigingen, harmonie de Scheldezonen, minirettes, majorettes, het leerlingorkest, gemengd koor, meerdere kaart-

avonden bij Aviolanda en tenslotte op manege Stevenshof.

Intocht te paard

“In 1969 vroegen ze me of ik ook op een paard durfde te zitten. Ik had er geen ervaring mee, maar dat was geen punt. Ik kreeg paardrijles van de heer Terheyden. Eerst op de manege aan de Ossendrechtse weg, later op de Kooiweg.

Vijf tot zes jaar heb ik de intocht te paard gedaan. Op een hele tamme schimmel die alleen gewend was rondjes te lopen”.

Ik vraag of dat niet lastig was om in sinterklaashabijt te paard te gaan. Maar Sjaan leende vanuit Ossendrecht moeiteloos een pij of habijt om aldus in lang gewaad gekleed zijn schimmel zonder veel moeite leren te bestijgen.

“Er was ook niet veel risico aan voor me.

Mijn paard werd de eerste jaren altijd geleid door de heer Terheyden. Kijk zelf maar!

Enkele jaren ging dat prima. Toen is de heer Terheyden helaas overleden en werd de schimmel geleid door mensen van manege Stevenshof.

Ergens vanaf medio 1970 werd de jaarlijkse intocht daarna gedaan met paard en een koets.”

SOF

Het Oranjecomité werd in die jaren opgeheven en ging over in het SOF, de Stichting Openbare Feestelijkheden.

“Als ik me goed herinner was de eerste voorzitter Toon Verdult, daarna volgden Willem Brooymans, Henk Vermeer, Louis Minnebach en thans Mario Verkuijl.”

Sint in de kerk

De eerste jaren kwam Sinterklaas altijd aan bij het gemeentehuis in de Raadhuisstraat.

Daar werden we toegesproken vanaf het bordes door burgemeester De Leeuw.

Dat was vaak een koude bedoening voor de kinderen en hun ouders. Zeker als de burgemeester of diens vervangende locoburgemeester lang van stof was. De ouders en kinderen moesten dan kou lijden, vooral omdat alle kinderen na afloop Sinterklaas een handje wilden komen geven en ook dan pas hun verlanglijstjes konden inleveren.

Het SOF heeft toen onderhandeld met het kerkbestuur en na de rijtoer werd sindsdien de intocht formeel in de (warme) kerk

gehouden. Hier werden we voortaan toegesproken door de burgemeesters De Leeuw, Klitsie en thans Fränzel. Sinds enige jaren trouwens is er ook een intocht in de kerk van Woensdrecht.

Nog een anekdote

“De eerste keer dat we de intocht in de kerk hielden hadden we trouwens geluk.

We waren uit de koets gestapt en de kerk ingewandeld, toen het paard en de koets via hotel William wegreden. Net om de hoek verloor de koets een wiel!

Kun je je voorstellen wat er had kunnen gebeuren als dat 500 meter eerder was gebeurd?”

De kerk

De intocht van Woensdrecht is altijd van 12.30 tot 14.00 uur.

In Hoogerheide van 14.30 tot 17.00 uur.

“Dan zit de kerk steevast stampvol,” vertelt

Sjaan. “In het begin was dat wel even wennen. Die drukte, de warmte van honderden mensen, de harmonie die speelt en de pieten die voor vermaak zorgen. Het komt op je af en doet nogal wat met je. Maar dat gaat snel over. Alle kinderen die je passeert op weg naar het middenschip willen een handje geven. Dat duurt als regel zo’n 30 minuten, waarna de jaarlijkse ceremonie volgt van de officiële ontvangst, enkele toespraken en uiteraard dat ik als Sinterklaas de kinderen moet toespreken. Ik vertel, net als de burgemeester overigens, dan exact hetzelfde zowel in Woensdrecht als in Hoogerheide, dat de kinderen lief waren en gehoorzaam moeten zijn. Dat ze moeten luisteren naar hun ouders en omgeving, maar ook dat ze altijd moeten oppassen in het verkeer, zoals op weg naar school. Na die formele plechtigheden mogen alle kinderen bij me komen. Op schoot zitten, een tekening inleveren of een zelfgemaakt gedicht. Daarna krijgen ze een zakje snoep. Vroeger stonden de ouders hierbij gewapend met een fototoestel en ze maakten dan enkele foto’s. Dat was nog in de tijd van fotofilmpjes met maximaal 36 opnamen.

Vervolgens kwamen ze met videocamera’s en nu probeert iedereen met digitale camera’s of mobiele telefoontjes alles vast te leggen. In Woensdrecht komen er enkele honderden

kinderen met hun ouders, in Hoogerheide schat ik zo’n zeshonderd kinderen. Gelukkig heb ik ervaring om ze allemaal in een acceptabel tempo te laten passeren, waardoor we altijd rond de geplande eindtijd de feestelijkheden in de kerk kunnen afsluiten.”

Grime en verzorging

Sjaan vertelt terloops over de evolutie in het grimeren. Er werd aanvankelijk gegrimed bij de familie Groffen, vervolgens bij de scouting aan de Kooiweg, de gymzaal aan de Bloemenlaan (waar sint en zijn pieten ook konden douchen na het afschminken) en tegenwoordig in het goed geoutilleerde multifunctionele Kloosterhof.

De eerste jaren werd de grime verzorgd door Toon Verdult en kapper Jan Sacharias. De laatste jaren is dit in handen van een grote groep mensen onder leiding van Stefan Kuylen en Sjaak Joossen, die tevens ook de pieten leveren en onze benodigde traditionele kleding.

“Jarenlang was Henny mijn hoofdpiet. Hij moest in 1989 helaas afhaken vanwege een vervelende ziekte. We hebben toen samen een brief opgesteld waarin we meldden dat

we helaas niet meer met deze traditie konden doorgaan. Die brief hebben we door ons beiden ondertekend naar alle verenigingen gestuurd waar we vele jaren het sinterklaasfeest voor opfleurden. Ik verzorg sinds die tijd alleen nog de intocht in Hoogerheide en Woensdrecht.”

W Nika sin-
terklaasje
komt maar
kinnel!
Als het
aan de On-
ze Lieve
Vrouw
Hemel-
vaartkerk
in Hooger-
heide ligt,
komt de
bischop
er niet
meer in.
„Omdat er
nu een
papar-
noetje
verdoemd
is? Ik be-
grip hier
niet
van”, zegt
de god-
delijk
man.

De zak voor sinterklaas

door
MARIE-THÈRE
ROOSEDAAL

HOogerheide, donderdag
Als er eentje goed heilig is dan is het sinterklaas wel. En toch wordt de geveerd uit de kerk van het Brabantse Hoogerheide!

Mijnheer B. Eikenboom, van het kerkbestuur van Onze Lieve Vrouw Hemelvaart, probeert uit te leggen waarom. „Jarenlang hebben we met man en macht aan de renovatie van de kerk gewerkt. En nu is het af. Twee jaar geleden besloot het bestuur dat we de re-

Goedheilig man mag voortaan kerk in Hoogerheide niet meer in

ceptie van de sint er vanaf dit jaar niet meer willen hebben. Vorig jaar waren er al bepalingen dat het nieuwe vloerkleed afgedekt moest worden, dat niemand op de banken mocht staan en dat de kerk schoon moest worden achtergelaten. De renovatie is zo'n klus geweest dat elke kleine bescha-

veel te krap kon worden. Sinterklaas is een kindervriend en die lokt nogal wat aanhang.”

Verloftjes: „Voor het opknappen van de kerk is zwaar gecoördineerd bij parochies en niet-parochies. Alle Hoogerheidseparaten hebben toen voor sinterklaas gespeeld. Verloftjes hebben als besloten dat in dag uit de zware klus gedaan. En het was me een tournee... En dan mogen we er nu niet in.”

Al die jaren hebben we nu de receptie van Sint Nicolaas eigenhandig de rotzooi opgeruimd. Dient er nu met man en macht vegen! Zwarte piet strooide niet met kinderen. Kinderen krijgen het snoep in een plastic zakje in het handje. Moesten we dan dit jaar op 3 december buiten staan kleumen? Laat de kerk ons in de kou staan?”

Ten janssen, een van de mannen die op de gevaarlijke steiger stond, vindt het diep

Sinterklaas, die al 20 jaar vol gezongen in Hoogerheide komt, is boos. Maar niet kinderachtig. „Geen boelertier voor het kerkbestuur dit jaar? Ach, ik zal mijn hand over het hart strijken. Ik veel.”

Tranen

„Ik kreeg altijd tranen in mijn ogen als ik in Hoogerheide de kerk binnenkwam en die volle kerk zag. Dat is nog eens dertig jaren!” Kinderen, vaders, moeders, opa's en betrouwbare oma's. Aldemaal voor mijn verjaardag.”

De sint schudt het grijze hoofd. „Hoe oud en wijzig ik ook ben: dit begrijp ik niet. Er zal ooit wel eens een pepernootje tussen de kerkbanken zijn blijven liggen. Maar daarvoor valt toch niemand?” Wat zij

dekt moest worden, dat niemand op de banken mocht gaan staan en dat de kerk schoon achtergelaten moest worden.

Alle jaren daarvoor was dat sowieso al gedaan. Na de plechtige intocht van Sinterklaas werd de kerk altijd al keurig opgeruimd, door direct na afloop de kerk met man en macht te vegen. Zwarte Piet strooide zelfs niet met pepernoten en de kinderen kregen enkel snoep in een zakje in hun handjes. Sinterklaas begreep het zelf ook niet.

“Er zal ooit wel eens een pepernoot tussen de kerkbanken zijn blijven liggen. Maar daarover valt toch niemand?”

Gelukkig werd op tijd het besluit teruggedraaid. Het was die zaterdag zelfs drukker dan ooit in de kerk en om vijf uur was er niets meer in de kerk dat nog aan de intocht van de Sint herinnerde. Kerkbestuur tevreden over Sint Nicolaas, kopte de krant dan ook terecht.

Kerkbestuur tevreden over Sint Nicolaas

“Het loek er een tijdje geleden op dat er een eind zou komen aan de traditionele intocht van Sint Nicolaas in de kerk van Hoogerheide. Zaterdag kon hij er toch gewoon de plaatselijke jeugd begroeten.” Foto: G. Oomen

Van onze correspondent
HOogerheide – Eerst wachte hij er niet in, maar na het mede-overleg heeft oktober kwam er alomtevermoeid van het kerkbestuur. En zaterdag was het drukker dan ooit in de kerk in Hoogerheide bij de aankomst van Sint Nicolaas.

Het interieur van de kerk is de laatste jaren dierg opgeknapt. Talloze vrijwilligers hebben daar vele uren aan gewerkt. Daarom was het kerkbestuur lang voor schelde naar de kerk. En vrolijk het sinterklaasfeest in de Hoogerheidsekerk nu al eens bang voor de sint er niet te laten. Maar steeds door besmet-

deling van burgemeester M. Klitsie gaf het kerkbestuur alomtevermoeid aan de Middelste Opbouw Pioniers (MOP) de organisatie van de intocht van Sint Nicolaas.

Samenwerking

Sinterklaas kreeg een warm en hartelijk welkom in de kerk. L. Minnebach van de SOF bedankte de SOF voor de samenwerking en sprak de hoop uit dat het Spaanse gezelschap nog jaren in de kerk ontvangen zal blijven worden.

Sinterklaas trok Hoogerheide te vegen de rotzooi. Er was nu eindelijk een einde aan de renovatie van de kerk van de Middelste Opbouw Pioniers (MOP) begonnen met opzetten. Om 15 uur was er dan ook niet meer in de kerk dat herinnerde aan een drukke kerk met een goed sinterklaasfeest. Foto: G. Oomen, van het kerkbestuur dat gewild had

Kerkelijke traditie bijna doorbroken

In 1997 werd de traditionele intocht in de kerk van Hoogerheide bijna beëindigd. Na jaren met man en macht aan de renovatie van de kerk te hebben gewerkt, wilde het kerkbestuur de intocht niet langer in de kerk laten plaatsvinden. Men was bang dat de bijna dertienhonderd aanwezigen de restauratie waar men terecht trots op was, zouden aantasten. Elke denkbare kleine beschadiging leek als een potentiële ramp beschouwd te worden. Burgemeester Klitsie zorgde via een verzoekschrift, maar separaat ook de inspanningen van Louis Soffers en Frans Buijs van de SOF, dat dit besluit door het kerkbestuur gelukkig ook weer ongedaan werd gemaakt. Er was ook geen aanleiding voor. Sinds de renovatie van de kerk begon, was er afgesproken dat het nieuwe vloerkleed afge-

Louis Minnebach van de SOF bedankte in zijn welkomstwoord het kerkbestuur dus ook voor de voortgaande samenwerking en sprak de hoop uit dat het Spaanse gezelschap nog jaren in de kerk ontvangen zal blijven worden.

Veranderde kinderen?

In de loop der jaren bleven kinderen gelukkig gewoon kinderen. Alleen hun ouders veranderden. Vroeger maakten ze hun kinderen nog al eens bang voor de sint en zijn

pieten. Kinderen geloofden toen makkelijk tot hun negende jaar in de goedheilig man. Dat is wel veranderd.

Maar Sjaan werd en wordt nooit als Sjaan Hopmans herkend, vermomd in zijn rol als sinterklaas. Niet door kinderen uit de buurt, zelfs nooit door zijn eigen kinderen en kleinkinderen.

“Zelfs mijn eigen zoon vroeg me met enige twijfel toen hij al negen jaar was, ze zeggen dat jij Sinterklaas bent, klopt dat? Toen heb ik het hem uiteraard wel opgebiecht. Vrijwel alle kinderen zien in mij de enige echte sinterklaas. Want als er ergens anders in die dagen een sint rondloopt in een ander pak, herkennen ze deze direct als een niet echte, maar bijvoorbeeld als een hulpsinterklaas. Dat beschouw ik toch wel als een erkenning!”

DE ZUIDWESTKRANT
Het weekblad voor Hoogerheide, Huijbergen, Ossendrecht, Putte en Woensdrecht
Woensdag 18 november 2009 - week 47 - jaargang 7 - oplage 10.000

HIJ IS ER WEER!

HOOGERHEIDE - Na een jaar ongeduldig wachten was het afgelopen zondag weer zover: Sinterklaas is weer in Hoogerheide. Bij de kerk werd de goedheiligman welkom geheten door wethouder Meeuwisse. Binnen was iedereen opgewarmd door de pieten en orkest Sjoeloes. Er werd enthousiast meegezongen door de kinderen. Velen getooid met pietenmuts of zelfs een heel pietenpak. Enkele toespraken was het tijd om de tekeningen aan de Sint te gaan geven en de traditionele snoep in ontvangst te nemen.

Weer een anekdote

Soms probeerden ouders Sjaan te gebruiken om hun kroost te corrigeren. Er werd hem dan wat ingefluisterd of stiekem een briefje in zijn handen gedrukt, zodat hij wist wat hij moest zeggen tegen het ‘stoute’ kind.

“Zo was er eens kind dat kennelijk regelmatig vloekte en dit moest afleren.

Op mijn vraag aan het joch of hij vaak vloek-

te, zei hij helemaal niets.

Zwarte Piet hield hem daarom een microfoon voor zijn mond en zei dat hij nu nog één keer hardop mocht vloeken, maar wel voor de allerlaatste keer. Totaal overdonderd zei het kind geen woord. Onverwacht zei hij echter luid en duidelijk “STIK” en liep de zaal uit. Zijn ouders hebben hem daarna zeker een tot twee uur lopen zoeken”.

Veertig jaar sinterklaas

In 2007 vierde sint Sjaan zijn 40-jarig jubileum. Zonder dat ik er erg in had was ik ineens veertig jaar Sinterklaas, realiseerde hij zich. Maar ook met het besef dat hij het nog steeds leuk vond.

“Anders was ik er natuurlijk al lang mee gestopt,” zegt hij. “Nog steeds is het iedere keer weer spannend als ik de kerk binnentreedt en die honderden mensen en kinderen zie die daar vaak al uren op me wachten. Want het is deels routine, maar je mag het nooit routinematig doen. Je moet het leuk vinden en zo elke intocht opnieuw tot een goed einde brengen!”

Spannende en leuke momenten

Naast de leuke herinneringen zijn er ook momenten die minder leuk waren, of zelfs spannend genoemd mochten worden.

“De eerste keer een intocht op het paard,” zegt Sjaan, “was best spannend. Ik was en ben geen paardenmens en dan is zo’n paard in die drukte best erg bijzonder.

Ook toen ik als sinterklaas oog in oog met mijn eigen kleine kinderen stond en later eveneens met mijn kleinkinderen. Zouden ze me herkennen aan mijn gezicht of aan mijn stem? Nee dus, gelukkig niet, maar je staat daar dan toch met je twijfel te midden van heel veel mensen en kinderen die allemaal je aandacht vragen, foto’s maken en je van alles in je handen drukken waar je ook 100% attent bij moet blijven.

Spannend vond ik ook best een intocht te paard, terwijl het volop sneeuwde.

Hilarisch was het - achteraf - die ene keer dat de mijter van mijn hoofd waaide. Maar het

minst leuke was, toen ik voor Aurora op weg was naar café Polderzicht in Woensdrecht. Daar op het marktje vlak bij de fritestent stond een groep baldadige jongelui ons op te wachten toen Zwarte Piet en ik staande in het open dak van een lelijke eend kwamen aanrijden.

We werden toen via voltreffers met eieren bekogeld. Heel onze kleding zat onder de struif, net als mijn pruik en baard. Op dat moment loop je er niet alleen vies bij, maar weet je ook dat je dure outfit om zeep is gebracht. Dat is bepaald niet leuk hoor!”

Gelukkig zijn die jongens opgepakt en hebben ze ook de door hun aangerichte schade moeten herstellen. De SOF kreeg een nieuw pak en het oude sinterklaaskostuum ging naar Aurora. Tenslotte: “Als je de kerken binnen komt wordt je soms best een beetje bang en onzeker of alles toch wel weer goed zal gaan, omdat het dan zo enorm druk is, zo’n totaal volle bak is het daar binnen.”

In het zonnetje gezet

Voor de veertig jaar welke Sjaan officieel Sinterklaas was, werd hij in het zonnetje gezet. Gehuldigd door burgemeester Fränzel. En geridderd!

Komende maand de 44e intocht

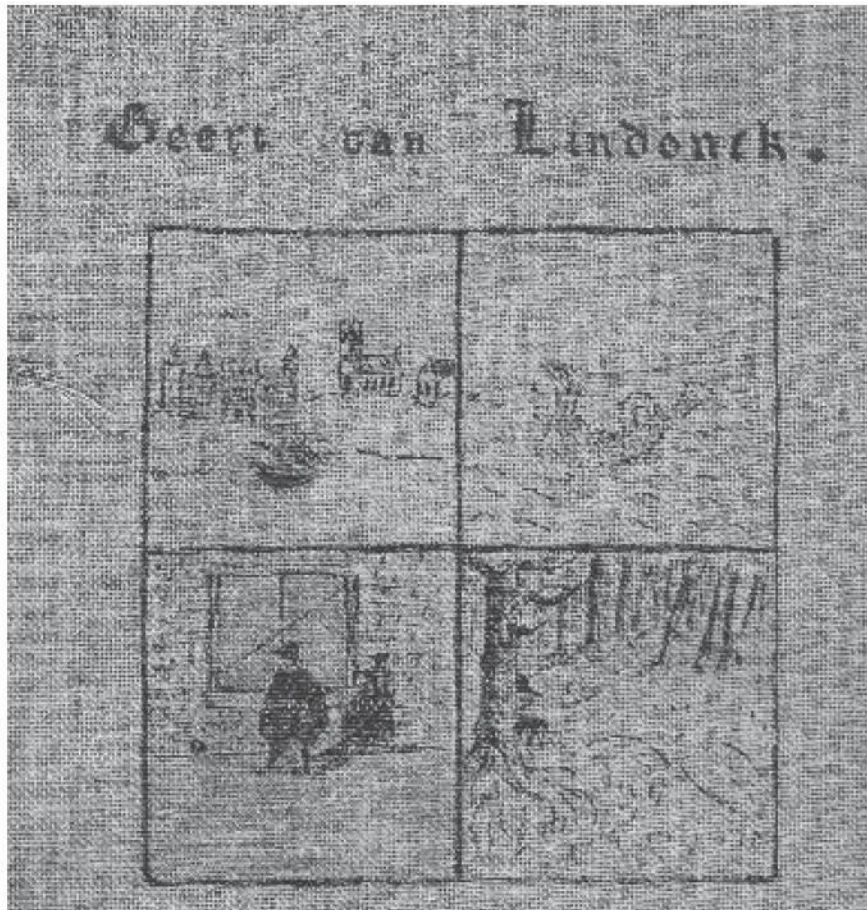
Buiten wordt het deze week volop herfst en worden de bomen in het plantsoen voor Sjaan zijn huis al zichtbaar dunner. Nog even en de maan schijnt zoals elk jaar weer door de bomen.

Sjaan maakt zich op voor zijn 44e intocht. Voor Hoogerheide en Woensdrecht is het duidelijk: Wie komt er alle jaren? Geen twijfel is daarover mogelijk: dat was en is sint Sjaan Hopmans!

Hoogerheide, oktober 2011
Adrie Dobbelaar ♣

door Jan van Woensdrecht

Stormen en oorlogen hadden gewoed over het land om de oude machtige rivier de Schelde. Bloeiende dorpen en rijke steden waren door het woeste water vernield en in de Schelde verzonken; kerken, kastelen, oude kloosters meesleurend in haar macht.

Hier en daar stond nog een huis en een boerderij aan de rand van het water, eenzaam en verlaten, afgezonderd van dorpen of steden, omgeven aan de ene kant door het wijde water en uitgestrekte donkere bossen aan de andere kant.

Te midden van deze eenzaamheid leefden en zwoegden de boeren, streden tegen het wilde water en de taaie grond; ploeterden en wrochten van de vroege morgen tot de late avond.

En in de donkere dagen van de bames en in de winter drongen vaak roverbenden in het eenzame Hildernisse en Lindonck en maakten de streek onveilig. Het waren de benden van Bakelandt en Cartouche; ze kwamen met hele benden en kenden de wegen en de

hoeven zo goed als de boeren zelf, want dikwijls bevond zich onder hen een vroegere boerenknecht, die daar bij de boeren lange tijd gewerkt had, en dus goed bekend was met het huis, waar de boer het geld verstopte, en met hoeveel ze op de boerderij waren.

Tegen de avond, als donkere, dreigende wolken trokken boven de Schelde en de bossen, kwamen de benden in stilte met hun boten naar de oever van Hildernisse. Ze verschoolen zich in de bossen of in de duinen, tot de boeren naar bed waren; en kwamen dan uit hun schuilhoeken en trokken op roof uit. Ze waren de schrik van de streek, ze sloegen neer wat hun in de weg kwam, of het kinderen waren of oude mensen, dat liet het ruwe volk onverschillig; ze kenden geen medelijden en niet zelden werd er bloedig gevochten.

Neen, bang waren die boeren niet! Ze vochten als leeuwen en ze sloegen ráák! Maar de rovers waren vaak met velen en dikwijls stonden ze midden in de stille nacht plotseling voor het bed, zonder dat de boer zich ook

maar verweren kon. Midden in de stille nacht... En wat gaf het of op de boerderij een trouwe waakhond was? Dikwijls was het dier even goede vrienden met de vroegere knecht, die nu bij de bende behoorde, en meestal vond men de andere morgen de hond bij zijn hok vergiftigd of dood geslagen.

Het waren bange dagen voor de bewoners van de afgelegene gehuchten, waar bij avond en nacht niets meer veilig was.

Stil en rustig lag in de zomer het schilderachtige Hildernisse en Lindonck daar aan de blinkende Schelde met zijn oude geschiedenis. Vrolijk zongen de vogels in de wijde bossen, voorbij waren de rampen van overstromingen, vervaagd was de geschiedenis van de meermin, vergeten werden de plunderingen van soldaten die zo lang en hevig rond Bergen gevochten hadden,...er was rust en vrede rondom!

Maar de bames bracht weer de moeilijkheden en zorgen als zware stormen over de Schelde en zijn omtrek waarden, en het woeste water grimmig trachtte de oevers te vernielen. En met het komen van de winter verging de heerlijke rust van de zomer en hing de angst weer over de sombere trieste streek! Het is daar dat Geert van Lindonck woonde. Hij was een stevige boer met sterke spieren en harde handen, die geen angst kende, voor wie iedereen ontzag had. Hij was 's morgens het eerst op en 's avonds, wanneer de anderen reeds lang binnen waren, keerde hij vaak pas terug van de markt of verkopeningen in den omtrek. Geen was er die zo goed boerde als hij; iedereen wist dat bij boer Van Lindonck flink wat geld moest liggen in de kast. Maar nog nooit waren de rovers bij hem gekomen. Was het omdat zij niet durfden, dat ze bang

waren voor de sterke Geert van Lindonck? Zo scheen het wel te zijn, want zeker was bij hem wel het meest te halen. Maar Geert zelf was daar niet zo heel gerust over; hij wist dat zij tot alles in staat waren. Hij had zijn geld dan ook niet in de kast opgeborgen, maar, zonder dat iemand in zijn huis het wist, had hij het verstopt in een ijzeren pot in een donkere hoek van de kelder.

En 's avonds, voor hij naar bed ging, liet hij niet de knecht de deuren afsluiten, maar ging hij zelf het erf over met de waakhond en onderzocht of alles goed gesloten was; en na het avondgebed was hij de laatste die naar bed ging.

Op een gure avond in de slachtmaand was Geert van Lindonck laat naar huis gekomen. Het was donker en de regen sloeg met geweld neer uit de lucht.

Hij had de stoere paarden door de boswegen gejaagd dat ze schuimden en zweetten.

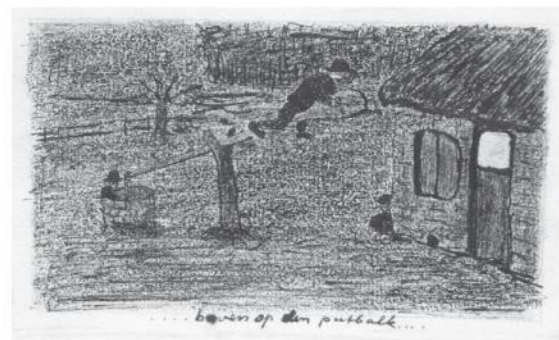
In het huis was alleen nog de boerin op; en terwijl Geert zijn avondmaal at, maakte zij zich gereed om naar bed te gaan.

Opeens riep zij: "Hoort Geert, de paarden! Er is onraad...".

Geert luisterde naar de paarden die in de stal stonden te trappelen. "Ze zijn wat onrustig", zei Geert. "Van het harde jagen in den donkeren; maar kom, ik zal dadelijk gaan zien. Ga vast maar naar bed."

Op de tafel lag geld. En vóór het op te bergen telde hij het langzaam na. In het huis kraakte de zoldertrap. Hij luisterde. Hij hoorde fluisteren: "Boer....boer..., er is onraad. Kom mee!" Het was de knecht. Samen klommen ze naar de donkere zolder. De knecht nam de boer mee naar een kier in de dakpannen.

Over het erf kropen donkere figuren....., twee...drie...en daar...boven op de putbalk...daar lag een man...Hij spiedde door het bovenlicht naar binnen.

De knecht rilde over al zijn leden. “Boer, laat ons vluchten”, smeekte hij. “Ze zullen ons allen vermoorden.”

De boer stond als aan de grond genageld. Steeds meer schaduwen slopen om de hoeve. Wat kon hij doen tegen zo velen?

“Stil”, fluisterde hij. “Maak iedereen wakker en zeg dat ze zich aankleden. Zorg dat ze klaarstaan als er iets gebeurt, maar maak geen licht.”

Hij bidde(!) vijf Onze-Vaders. Toen kleepte hij zich bij het licht uit. Hij blies de lamp uit en waarschuwde zijn vrouw. En kleepte zich rap weer terug aan.

Met een schrooihaak in zijn handen geklemd ging hij bij het moosgat staan.

Buiten raasde de wind en sloeg de regen neer.

Vastberaden stond Geert van Lindonck bij de deur, gereed zich tot het uiterste te verdedigen. Het zweet liep van zijn voorhoofd. Zo stond hij een poos, ingespannen luisterend.

Plotseling bewoog de klink van de deur; maar die was stevig vergrendeld.

Hij hoorde fluisteren buiten. En een ogenblik later klonken doffe kloppen op de stenen om het moosgat. De rovers braken de stenen uit. Geert zag hoe het gat groter werd.

Toen hield het breken op... Een hoofd kroop voorzichtig door de opening... De schouders wrongen zich erdoor... Met zijn opgeheven scherp wapen sloeg de boer toe...

Hij had goed geraakt: het slachtoffer kon

zelfs geen gil meer geven.

Rap trok Geert het dode lichaam naar binnen.

Even was het stil. Toen vroeg een fluisterende stem: “Hoe is’t?”

“Goed”, fluisterde Geert terug.

Een tweede hoofd kroop door het gat.

En weer sneed de schrooihaak door de hals van een rover!

En opnieuw vroeg een stem van buiten: “Hoe is’t?”

En de boer fluisterde terug dat het goed was. Vier, vijf, tien rovers sloeg Geert neer. En nog meer kropen er door het gat. Elf, twaalf, dertien, en, bij de veertiende sloeg Geert niet ver genoeg..., een vreselijke schreeuw..., de rover trok zijn hoofd terug. En onder vloeken en schreeuwen sloegen de andere rovers op de vlucht.

Boer van Lindonck stond sidderend in het donkere huis; hij rilde over al zijn leden. Hij wist zelf niet hoeveel rovers hij het hoofd had afgeslagen.

Hij stond daar maar, met de schrooihaak in zijn trillende handen.

Vanuit de verte drong nog het geschreeuw door van de vluchtende rovers.

Toen staken ze de lamp aan. En bij het schaarse licht zagen ze hoeveel er daar wel lagen, gevallen onder de sterke hand van Geert van Lindonck, de moedige redder van zijn gezin en van de hele streek. Want van toen af zijn de rovers niet meer teruggekomen.

De andere morgen vond men in een bosje de gewonde rover, geheel met koperdraad omwonden, door de andere bandieten dood achtergelaten.

Jan van Woensdrecht eindigt zijn verhaal met:

“Zóó heb ik het van Kaat van Tiesjes” ♣

Kaft en tekeningen in dit verhaal door Piet van Pul, alias Jan van Woensdrecht gemaakt. Evenals de zee-meermin opp. 36.

Schatten in ons museum Den Aanwas

We hebben in ons heemkundig museum Den Aanwas een aantal voorwerpen verkregen, die het bezichtigen zeker waard zijn. Deze collectie is de afgelopen jaren flink uitgebreid met mooie en bijzondere giften. Wij zijn daar de gevers heel dankbaar voor. Omdat niet alle leden ons museum regelmatig bezoeken, willen we vanaf nu enkele van deze voorwerpen in de Tijding opnemen.

Hoe gaan we met de geschenken om?

Alles wat binnenkomt wordt geregistreerd, gefotografeerd, genummerd enz. Bij de registratie wordt vermeld wat het is, van wie het afkomstig is, waar het wordt tentoongesteld ofwel opgeslagen.

Ook wordt het, indien nodig, netjes opgepoetst en houten voorwerpen krijgen een behandeling tegen houtworm.

Op de zolder, op het pleintje, staat deze prachtige groene kinderwagen, gemaakt van beschilderd zeildoek met porseleinen handvatten. De kap ontbreekt helaas. De wagen dateert uit de jaren 1900 - 1920 en is geschonken door Eugène Jansen te Hoogerheide.

Een pop van J.Dingemans en aanwezige bekleding maken het geheel af.

De kast in de achterkamer

Hierin bevinden zich allerlei accessoires, zoals losse kragen, mouwen, beffjes, strikjes en hoedjes om de kleding te verfraaien. Het blauwwit geruite hoedje uit de dertiger jaren van de vorige eeuw is voor dames uit de swingende charlestontijd.

Op de merklap die u aan de binnenkant van de kastdeur ziet zijn verschillende borduurtechnieken gebruikt, o.a. borduren met zijde op fluweel, haakwerkjes, kruissteken, open kantwerk, enz.

We vestigen hieronder nog even extra de aandacht op de bijzonder mooie kralenketting uit de kast. We vermoeden dat het om rouwkralen gaat.

Veel van deze zaken zijn geschonken door de erven Mattheeussens, Burg.Voetenstraat 18 te Ossendrecht.

Tekst: Franka Stoutjesdijk
Foto's: Adrie Raats

Onverwacht vervolg

De nieuwste aanwinst in het museum is geen lang bestaand voorwerp maar een splinternieuw schilderij van de hand van Louis Michielsens. Voor de onlangs geëindigde tentoonstelling in museum Den Aanwas, waar keramiek te zien was van Marja Michielsens en schilderijen van Jos Vermue, Marianne de Jong en Louis Michielsens, had de laatste een portret geschilderd van Prinses Paulientje. Dit Ossendrechtse meisje was nooit eerder op doek vereeuwigd. Bij de opening reserveerden burgemeester Fränzel en zijn vrouw dit portret voor na afloop van de tentoonstelling. Aangezien de heer Michielsens de vrij-willigers in het museum beloofd had zijn Paulientje daar te laten heeft hij snel een nieuw exemplaar geschilderd. Bij de zondag 30 oktober in hotel Dekkers gehouden lezing heeft hij het aangeboden aan voorzitter Dees Verbeek. Frans Klaassen van onze fotoclub zorgde voor de foto van het aanbod. ♣

Boven: Het schilderij dat de burgemeester kocht

Hiernaast: Louis Michielsens met het nieuwe schilderij dat hij aan ons museum schonk

Onder: Prof. Dr. Han Leune, wiens lezing even onderbroken werd, kijkt mee hoe voorzitter Dees Verbeek het pronkstuk van de schilder overneemt en het vol trots aan de zaal toont.

TOEN EENS DE SCHELDE BRABANT SCHATTEN BRACHT

Een historische schets

door Jan van Woensdrecht, opgetekend in 1931; licht bewerkt door Jan van Elzaker anno 2011

Er was eens een tijd, dat de Schelde onbelemmerd langs Brabants oevers stroomde en koopsteden zich aan haar boorden in pracht en rijkdom verhieven. Toen staken stormen op en een ontombare watervloed heeft al wat bloeide en leefde in zijn golven begraven. En nooit weer is de oude luister weergekeerd. Nu thans in westelijk Noord-Brabant nog krachtig geijverd wordt om de zeeën voor het West-Brabantse land weerom te ontsluiten en de oude stede Bergen op Zoom zijn oude zeehaven terug te geven, moge deze historische schets een beeld geven van de grote voordelen die het water eenmaal bood en in de toekomst voorzeker wederom bieden zal.

Statig voeren schepen over de spiegelgladde zee-arm, met opgetuigde zeilen, ten volle gespannen, gleden zij over het water. Zo ver het mogelijk was te zien, gingen zij om met dezelfde rust. Het was als lagen ze stil. En ongemerkt kwamen zij nader of verdwenen ze.

De zee was druk, de handel bloeide, er was welvaart om de machtige rivier aan welker oevers dorpen groeiden en steden bloeiden.

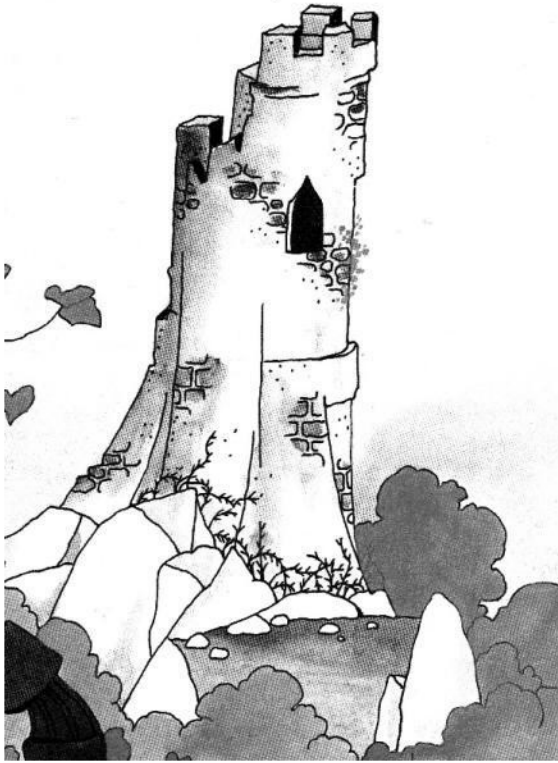
Doelbewust volgden de hoge, brede zeilen elkaar; slechts nu en dan liep een schip uit de grote weg, het sloeg de zeilen om, grote witte vlakken in de zon, zocht een weg tussen de talrijke vissers en richtte de steven naar een dorp of stede langs de oever.

Slechts weinige waren dat, want de meeste hadden als einddoel het machtige Antwerpen. Veelal waren het éénmasters en heel zelden een koene driemaster, die, om de hoge tol die men te Antwerpen hief te vermijden, trachtten hun waren te verhandelen in Woensdrecht, Hildernisse, Oud Borchvliet of Reijmerswaele.

Op de top van de Rooversberg, die zich machtig uit de Schelde oprichtte, en het dorp Woensdrecht tot beschutting was, stond hoog het trotse slot van waaruit de heer van Rooversberg uitzag, uren ver over de omtrek.

Hij zag uit over de akkers en de rivier en zijn oog zocht naar de zeilen en koopvaardijers op het zilveren watervlak. Vóór hem lagen rijpende velden en de Witte Moeren; over het grijze sombere Emmaus ging zijn donkere blik. Hij haatte het grijze klooster met zijn zwarte bewoners. Verder, om een kerk, groeften de huizen samen die het schilderachtige Hildernisse vormden. En verder nog, achter de donkere wijde bossen, moest de stede Berghen op ten Zoom zijn. En terzij, op de andere oever van de Schelde op Beveland, daar lag de heerlijke stede Reijmerswaele; en zijn toornige blik verdween toen hij de poorten en torens van Reijmerswaele meende te ontwaren. Daar was de wereld, de weelde, het genot, het heerlijke lustige leven. Hij rekte zich ten volle, als kon hij binnen de muren der stede zien. Daar was geen ellende, geen armoede, geen vuil. Daar was de rijkdom, de pracht! En wie kon die van Reijmerswaele dat beletten? Zelfs de geweldige brand die de stede bijna geheel had verwoest was niet bij machte geweest Reijmerswaele te vernietigen. Daar was zijn land, zijn leven. En in zijn gedachten verwijfde hij in de jool en het plezier wat de stede bieden kon.

En bij het goud, het geld! Want daar was geld, heel véél geld! De luthof, de parel van

de Schelde. Had hij zelf niet gezien dat de paarden liepen op zilveren ijzers, ja sommige zelfs op gouden? Daar was het goed te leven! Was de stede niet nog weelderiger, na de brand? En toch, wat weerhield hem om daar te wonen, in een huis dat in praal zeker niet zou onderdoen voor de groten van Reijmerswaele? Waarom bleef hij in het dorp, waar men niet die weelde en praal kende? Waarom bleef hij op de Rooversberg te midden van wat vissers en enkele gildemeesters, die nog gehoorzaamden aan de pastoor; waar zelfs nog macht uitging van het grauwe klooster daar in de Witte Moeren? Macht en leiding! Maar niet over de heer van Rooversberg.

O, het was hem gemakkelijk genoeg te gaan naar de begeerde stede en daar te pronken en zich te meten met die anderen; niets bond hem aan het oude Woensdrecht, dat nog eeuwen achter was bij die van Reijmerswaele. Maar zijn begeren was groter. Reeds van toen hij kind was had hij naar macht verlangd, en hij had veel bereikt. Met enige placken was hij begonnen, het werden gouden Rijnguldens die hij in Reijmerswaele listig wist bijeen te schrapen. En stond nu niet zijn slot te midden van woestenij en wouden als symbool van macht? En als een ster, een toevluchtsoord voor de vissers en vreemde

koopvaarders in storm, hoog op de hoogste top van de Rooversberg? Hoger dan de toren van Woensdrecht was de toren van zijn slot. Aan de voet van de berg lag de Schelde en strekte zich breed en machtig uit als een boog om de heuvelen van Woensdrecht. Overal waren duinen en heuvelen. En dit hield zijn gedachten vast: de duinen aan de zee. Hadden die van Berghen op ten Zoom zich niet een prachtig strand verworven waar de heren des zomers in weelde vertoefden..... Zijn oog gleed langs de machtige heuvels van Woensdrecht en hij zag zijn droom verwezenlijkt tot in bijzonderheden. Waar land was, was strand en de bebouwde heuvelen waren duinen met geel zand. En waar de Beurs stond lagen schitterende plezierschepen en daar overal troonden edelen en ridders en grote vrouwen en genoten, meer als die in Bergen, méér als in de stede Reijmerswaele. En op de wegen stonden zijn knechten en hieven de tol die verschuldigd was aan hem heer van Rooversberg. En goud en zilver vulden de kamers van zijn slot...Hij zou groter worden dan de heer van Hoogerheyden... ja, groter dan Jan van Glymes!..... Neen, nu kon hij niet stilstaan, nu hij van zo velen nog de mindere was.

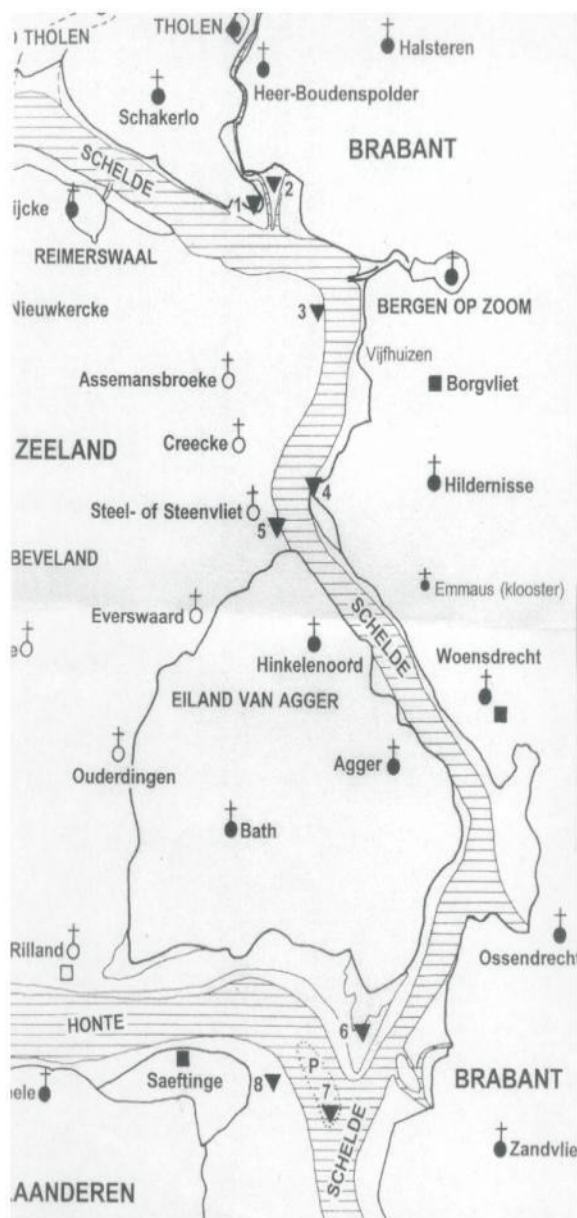
Plotseling brak zijn droom af. Op de rivier wendde een driemaster zijn steven naar Woensdrecht. En hij spoedde zich naar de Beurs en eiste zijn tol op de binnenkomst en de marktgoederen.

En als de vreemde schepelingen zich beklaagden over het slechte vertier en gebrek aan jool in het oude, stijve dorp, bereidde hij hen het beste wat Reijmerswaele bood, en verzoop hun winst en eiste ook hier zijn tol.... En hij schraapte het geld, en bekommerde zich niet om hen die hij ten onder bracht, joeg op iedere plack als een jakhals op zijn prooi, en 's avonds zat hij in de kelder van zijn slot en groef in het goud en zilver en tilde de volle buidels opnieuw in de zware ijzeren kist..... De heer van Rooversberg zou groter worden dan wie ook in de ganse streek... Hij zag dat de kist zich vulde, dat hij een tweede, een derde kist moest laten smeden.

Langzaam toch, hoewel die van Woensdrecht zich niet overgaven aan het losbandige zoals die van Reijmerswaele, volgden er,

sommigen gedreven door weeldezucht en anderen uit armoede onder de macht van de heer van Rooversberg, het voorbeeld van den slotheer en verminderde de geestelijke macht. En hij zag het met voldoening en spotte om de woorden van de pastoor en die van Emmaus die hem de duivel van Rooversberg noemden.

Hij haatte de bewoners van het klooster, spotte met de armoedige dorpingen en leefde zijn goddeloos leven, buitte uit, hief tol op goed en op de mens.

*Nummer 4: tolplaats Roversberge.
Bron: Kaartje gemaakt op aanwijzingen van
W. van Ham*

Hij trok met de zeelieden naar Reijmerswaele en liet hen het leven genieten, liet hen achter in vuil, bracht hen naar lichaam en ziel ten val en keerde wéér met goud....en boog zich over de ijzeren kist. Hij, de duivel van Rooversberg.....

Toen kwamen de grote feesten in Reijmerswaele. Dagenlang juichte de stede en joelden de feestvierders bij vrouwen en wijn. Ver over de Schelde klonk het rumoer en in de avondlijke stilte drong het door tot op de Rooversberg.

Hij stond in de slottoren en zijn fonkelende ogen tuurden naar de lichten der wachters van het feestende Reijmerswaele. Daar, in zijn huizen van jool vloeiden de guldens in overvloed.... morgen keerde hij weer met zoete winst.... Plotseling hoorde hij kreten aan de voet van zijn slot en om de toren en door heel het dorp joeg schreeuwend volk. Ze sleepten hun goed en huisraad mee en een hevige schrik greep hen aan.

Hij verliet het slot, maar het volk lette niet op hem; radeloos liepen de mensen met hun goed op de kerk toe.

In de kerk brandde licht en er steeg een luid gebed uit op. Hij vroeg, maar niemand antwoordde hem. Toen ontmoette hij een van zijn vluchtende knechten en van deze vernam hij dat vissers in het dorp waren teruggekeerd met het onheilspellend bericht dat de zeemeermin verschenen was die hen voorspeld had, dat vele dorpen en steden zouden vergaan en dat alleen de toren van Woosdrecht zou blijven bestaan.

Hij lachte en spotte met hen, maar geen luisterde naar hem.

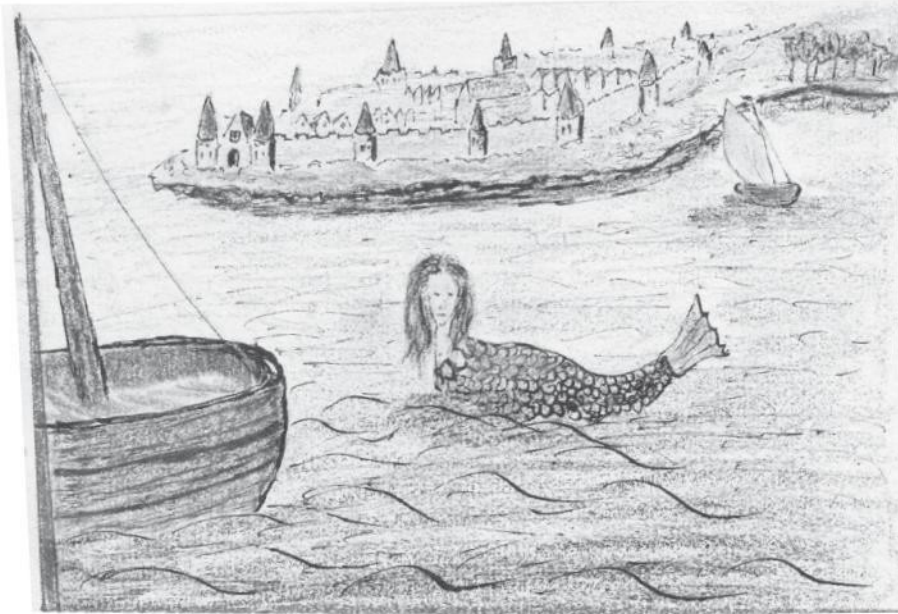
Donkere zware wolken schoven door de lucht, de wind floot en loeide en plotseling sloegen felle schichtige vlammen boven de Schelde.

Hij sidderde van woede. Alleen de toren van Woosdrecht zou blijven bestaan, terwijl zijn slot veel hoger lag en toch veel machtiger was?

Hij moest naar de Schelde. Hij sloop naar het rommelende water.

Vlammen kliefdn door de lucht en de regen sloeg met woeste kracht neer.

Hij zag hoe het water der Schelde geweldig steeg. Hij stond daar verdwaasd, klein en nietig in de orkaan.

Hoger steeg het water; er sloegen stukken uit het duin. Hij zag de geweldige macht van een orkaan en hij sidderde over zijn gehele lichaam. Maar de meermin ontwaarde hij niet.

Hij begon te roepen.

Hij riep naar alle zijden, over het woeste water. Waarom verscheen de meermin niet, terwijl zij toch wel verschenen was aan de vissers?

Verder en dieper sloeg het water reeds in het land en de meermin verscheen niet. Zijn hese stem ging teloor in het geweld van de storm. Was hij nu machteloos, hij, de heer van Rooversberg? Wilder werd zijn stem in zijn strijd tegen de ziedende elementen. Maar machteloos stond hij niet. De meermin moest hem horen, hem en zijn sterk wapen: het rinkelende goud.

En hij riep: "Geweldige, machtige meermin, neem het land, verwoest het grijze klooster, de kerk, de toren. Vernietig het al. Mijn slot dat daar boven op de hoogste top van de berg staat zal niet wijken! Maar gij zijt groot en machtig en veel kunt gij verwoesten, maar spaar de heuvelen, want groot zal ik dit alles maken. Gij zult delen in mijn winst; ik zal mijn roeiers naar u sturen met zilver en goud..." Plotseling kwam een stem uit de golven: "Wat verlangt gij dwaze mens? Meent gij met uw geld ook mijne macht te kunnen kopen? Met uw geld uit het verachtelijkste, walgelijkste leven geperst, waaraan niets dan vuil en ellende kleeft? Ja, gij

meent met uw goud alle macht te kunnen kopen. Ik voorzeg u, ook uw schitterende slot zal verwoest worden alsof het een papieren huis ware."

Hij stond tot de knieën in het water, verbijsterd en onbeweeglijk. Voor het eerst sloeg men zijn goud af. Voor het eerst faalde zijn machtig wapen. Maar zó zou hij niet ten onder gaan. En hij riep in machteloze woede: "Vervloekt dierwif, al het volk zal ik in de zee sturen om je te

ranselen en te martelen..."

Een honende lach klonk door de huilende golven:

"Gij zult met uw fier slot mee vergaan."

Toen bemerkte hij dat alles water was, maar hij gaf nog niet op: "Dan zal mijn goud, dat gij weigert, mij wreken."

Toen vluchtte hij.

De lucht sprong vol vuur en vlam.

Hoog richtte de Schelde zich op en daartussen hoorde hij de vreselijke stem van de meermin: "Zelfs een zot zal uw geld verachten."

Het was of alle elementen zich verenigden, leunend en tierend, zoekend naar vernieling. Vuur sloeg van de hemel. De regen viel bij stromen neer; het water overspoelde de akkers. De storm joeg bulderend door de zwarte bossen. Het was of alle geheimzinnige geesten jankten en tierden. Bomen knapten af, huizen bezweken onder de macht van het geselende water, heuvelen spoelden weg, gaten sloegen in de berg; het slot trilde in zijn vesten.

Sidderend doorliep de heer van Rooversberg zijn kasteel. Nu en dan zag hij naar buiten. Al heviger bulderde de storm. Hij zag hoe het water alles verzwoeg; het klom tegen de muren. Vuurstralen kliefdren om het slot en met donderend geraas sloeg de toren in. Het dak spleet doormidden, muren stortten in... Met waanzinnige angst vluchtte hij in de kelder en rukte aan de zware ijzeren kist. Maar

de kist week niet van zijn plaats. Stenen vielen op hem.

De huilende vloed hieuw gaten in de berg en brak de fundamenten uit, water drong in de kelder. Hij zag het einde van zijn leven; nog streed hij met de meermin; hij stiet verwensingen uit en vloekte en lachte spottend en met de laatste kracht die in hem was schreef hij zijn laatste wil op de ijzeren kist: "Ter verdelging van de meermin...."

Toen sloten de golven zich boven hem..... het tempeest stuwde zijn lijk over de bodem en slingerde het mijlen ver.

Jarenlang staken muurbrokken als een getuigenis van verwoesting uit het wijde water, en wat toen aan de gigantische watervloed was ontkomen, voltrokken latere tempeesten het lot der vernieling, verwoestend heerlijke landouwen en tientallen bloeiende dorpen: Hildernisse, Kreke, Reijmerswaele, Agger....

En opnieuw werkte de verslagen mens, en bouwde en wrocht, en trachtte te herwinnen wat het aan het woeste water verloren had.

Eeuwen trokken een dichte sluier over de vreselijke verwoestingen; van wat eens macht en welvaart was, was niets overgebleven dan de toren van Woensdrecht, die getuigde van vroegere grootheid en waarom de sage van

de meermin nog voortleefde en waar het trotse slot van Rooversberg stond lagen nu slechts armoedige zandakkers, vaker wisselend van eigenaar om hun waardoelheid.

Bij iedere arbeid groef men slechts muurbrokken en steenhopen uit en hoe diep de ploeg ook door de grond sneed: de akkers bleven onvruchtbaar. De boeren konden er niets met winst verbouwen en verhuurden het land in stroken aan dagloners die in hun harde bestaan trachtten wat koren of aardappelen te winnen. Toen kwam de grond aan de moeder van Bartje den Simpele, en het vrouwtje streed tegen de weerbarstige grond en ploeterde en zwoegde om haar hard lot wat dragelijker te maken.

Ze nam Bartje mee naar de akker.

Als een mol omwoelde hij het land en met hartstocht groef hij stenen uit. Hij kon daar immers een huis van bouwen! En hoe meer stenen hij vond hoe meer verheugd hij was.

Zo vond hij de eeuwenoude kist. Hij sloeg er een schop op in stukken. Toen hieuw hij met een houweel de kist open, en omdat hij er niets anders in vond dan ronde schijven, was hij zeer teleurgesteld en woedend sleepte hij de kist naar het eind van de akker.

Hij groef een metersdiepe put. Tot diep in het water groef hij en met een grimmig gelaat stiet hij de kist in de aarde terug. Hij zou de akker niet meer hinderen, noch gereedschap breken.

Hij wierp de kuil dicht en opnieuw groef hij en zocht Bartje naar stenen voor zijn huis... Slechts enkele dukaten, die uit de kist gevallen waren en die hij met wat oude spijkers en scherpen in zijn zakken gestoken had, heeft men bij hem gezien. Men vroeg hoe hij er aan gekomen was en hij zei de waarheid, maar men lachte verachtelijk om zijn onwijs verhaal.

Iedereen, zelfs een zot, zou het geld van de Duivel van Rooversberg verachten....

Dit was omtrent vier eeuwen na den lesten vloed. ♣

Het oorspronkelijke verhaal, in de stijl en spelling van begin jaren dertig, verscheen in: Dagblad van Noordbrabant op donderdag 10 september 1931.

Wa d'un lêêve!

In vierunvjêêrtig, toen de n'ôôrlog bekâânt was
gedaon,
De Kannedêeze kwââme meej kenongebulder
aon,
Toen moes ôons moeder plotselieng meej
gâânk naor 't AoBeejGeej,
En kwââm iek jâânkend op de wèèrld via un
kèèzersneej.
Wa d'un kabaol, wa d'un lêêve!

Iek was ut oudste kiend bij ôons, dur kwââme
dur nog vier,
Meej al die zuusjes spulde n'iek altij meej veul
plezier.
Mar toen iek vèèf wier was't gedaon, nor 't
schôôl gaon wier mèèn taok
Vier kjêêrs pur dag un alf uur lwôôpe, da was
nogal raok!
Wa d'un getob, wa d'un lêêve!

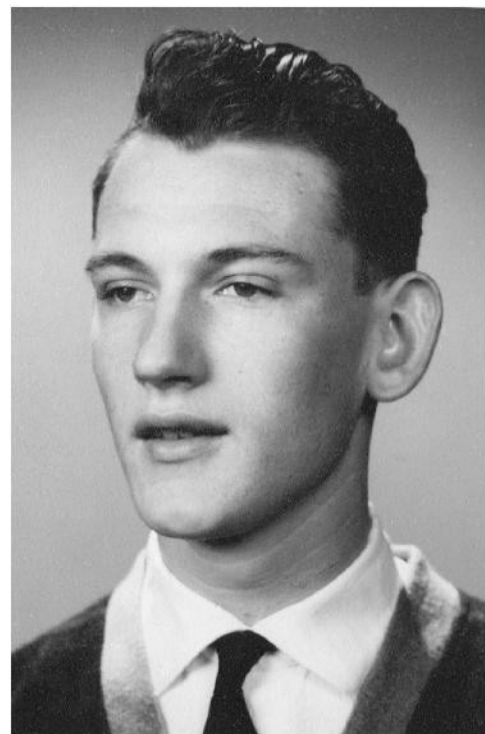

Eerste H. Communie 1951 ↑

Een hoofd vol mooie toekomstdromen 1964 ↓

Toch was die schôôltèèd nog zoow slecht nie,
aachteraf gezien:
Iek kon goed ljêêre en de mêêse zeeje da'k
meschien
Wel börgemjêêster worre zouw, misschien ok
wel kap'laon,
Mar toen iek laoter ouwer wier em iek da mar
nie gedaon.
Wa d'un gedoe, wa d'un lêêve!

Ondâânks de n'aarmoej bij ôons tuis en ut
gebrek aon geld
Môôg iek toch naor de Muuloow en daor wier
mèèn toen verteld
Da'k jêêl geschiekt was om te waarke ien en
vur de klas
En da d'iek da môôg doen zoowgaauw iek
onderwèèzer was.
Wa d'un uitziecht, wa d'un lêêve!

Zes jaore naor dun Ouwenbosch en ljêêre vur oew vak,
Da gao netuurluk nie altij mar van un laaie dak.
Ge mok t'ok veul ellende en verdriet mee, mar toch, swêês
Gruuide van prille puuber uit naor un volwasse mêês.
Wa d'un ommekjêêr, wa d'un lêêve!

En tuuse n'al da ljêêre dur edde ok nog gelêêfd,
Gelache n'en geblêete n'en gevochte n'en gebêêfd.
Veul maskes eb iek tuisgebracht, iek was daorien sirjeus,
Da d'è d'un jêêle tèèd geduurd tot iek trouwde mee, mun keus.
Wa d'un geneuk, wa d'un lêêve!

Un waarkzaam lêêve eb iek gad, de gâânk blêêv ur goed ien.
Veul ôdveruure maoke vur de baos en vur 't gezien.
't Verjêênegiengslêêve vrôôg ok veul, iek von da d'jêêl plezâânt.
Dur was altij zoow veul te doen, iek blêêf nie aon de kâânt.
Wa d'un gezwoeg, wa d'un lêêve!

Nouw ziet iek tuis op mun gemak, iek zèèn nouw mee, pesjoen.
Iek eb ut nouw arstieke druk mee, jimmaol nieks te doen.
Iek ôp da ta nog lâânk zoow gaot, tevrêêje en gezond
En da d'iek aon de n'êêmelpôôrt vernêêm uit Pêêtrus mond:
Wa d'un geluuk, wa d'un lêêve!

Door Jan Luysterburg in het dialect van Hoogerheide.

Dit gedicht is opgenomen in 'Alzeleeve', het Brabants Boekenweekboek 2011.

Voor het zesde achtereenvolgende jaar is het Brabants Boekenweekboek uitgegeven. Hiervoor worden Brabantse dialectschrijvers uitgenodigd om een verhaaltje of gedicht in hun (Brabants) dialect te schrijven. Het thema is altijd hetzelfde als dat van de landelijke boekenweek. Dit jaar was het dus: Curriculum vitae Geschreven portretten.

Maar liefst vierenvijftig schrijvers, waaronder vijftien vrouwen, deden dit jaar mee. De oogst bestond uit vijftien gedichten en negenendertig verhalen.

Het is voor het vierde achtereenvolgende jaar, dat onze werkgroep Dialecten in het Boekenweekboek met één of twee verhalen vertegenwoordigd is.

“Ode aan de verdwenen mooie plekjes”

Onderstaand liedje is gemaakt door Lucie Verswijveren-Buijs ter gelegenheid van de reünie in 1996 van klas 1939-1945 van de lagere school in Putte.

Refrein: Hoe schoon zijn die plaetskes in 't durp aan de grens
De bossen en heide, de huiskes, de mens
Want daar kon ik kind zijn, gelukkig en blij
Dat blijft heel m'n leven zo dierbaar voor mij.

Beste klasgenoten, hier zo bij mekaar
'k gaen jullie wat vertellen, 't is echt allemaal waar
't gaat over ons klein durpke, Putte is de naam
Daar ging wel wat weg, maar veul is toch nog blijven staan.

De Dorpsstraat was de kern, daar was 't huis aan huis
Van de grens met slagboom tot aan 't gemeentehuis
De Jordaen, de school, de kerk stonden bij mekaar
De school verdween voor Albert Heyn, 'n and're kerk staat daar.

De Spie, da was op 't Rusland, ook genoemd de Meet
Ik denk dat iedereen hier dat allemaal wel weet
De ene kant is België, bij ons is 't Nederland
Daar is wat af gesmokkeld van d'een naar d'andere kant.

Klavetterstraat was Smidstraat, daaraan lag de Kevos
Bewaarschool was Sint Anna, daar lieten z'ons op los
En ok 't IJnespatteke da kende alleman
In 't Akkerke gingen we speulen, nou, daar droom ik nog wel eens van.

U herkent natuurlijk het oude gemeentehuis, het Gloriëtte en het Jordaensbeeld.

Hierboven: lekker spelen op het pleintje van de bewaarschool; achter de muur loopt het IJnespatteke.

Rechts: de Spie op 't Rusland

De Nieuwstraat was toen bogert, met 'n breeje sloot
Daar jatten we de appeltjes als vuisten wel zo groot
We vingen er schotelviskes en mulders bij de vleet
Waar zijn die toch gebleven, het is zonde da-k-ut niet weet.

De Leempad, Kalverenblokken, 't was aan de andere kant
Daar stonden toen geen huizen, da was nog allemaal land
Aan 't padje achter d'oven stond 'n breifabriek
En op 't plein daarachter deden wij toen gymnastiek.

We schetsten op 't Fordje, pootje baaien in de Rijn
D'Huzarenberg, de Duintjes, da was bekend terrein
In de sloot bij Klaeskes daer zoten puiten zat
Van d'Hoge Staar naar 't Gloriët was zeven keer 'n pad.

Villa Stella Maris stond aan de Beukendreef
Mattheskes boerderijke, niks wat er overbleef
De Kaai met kleine huiskes, bomen hoog en dik
't Is er nou zo anders, mar wel schoon, da vinne-kiek.

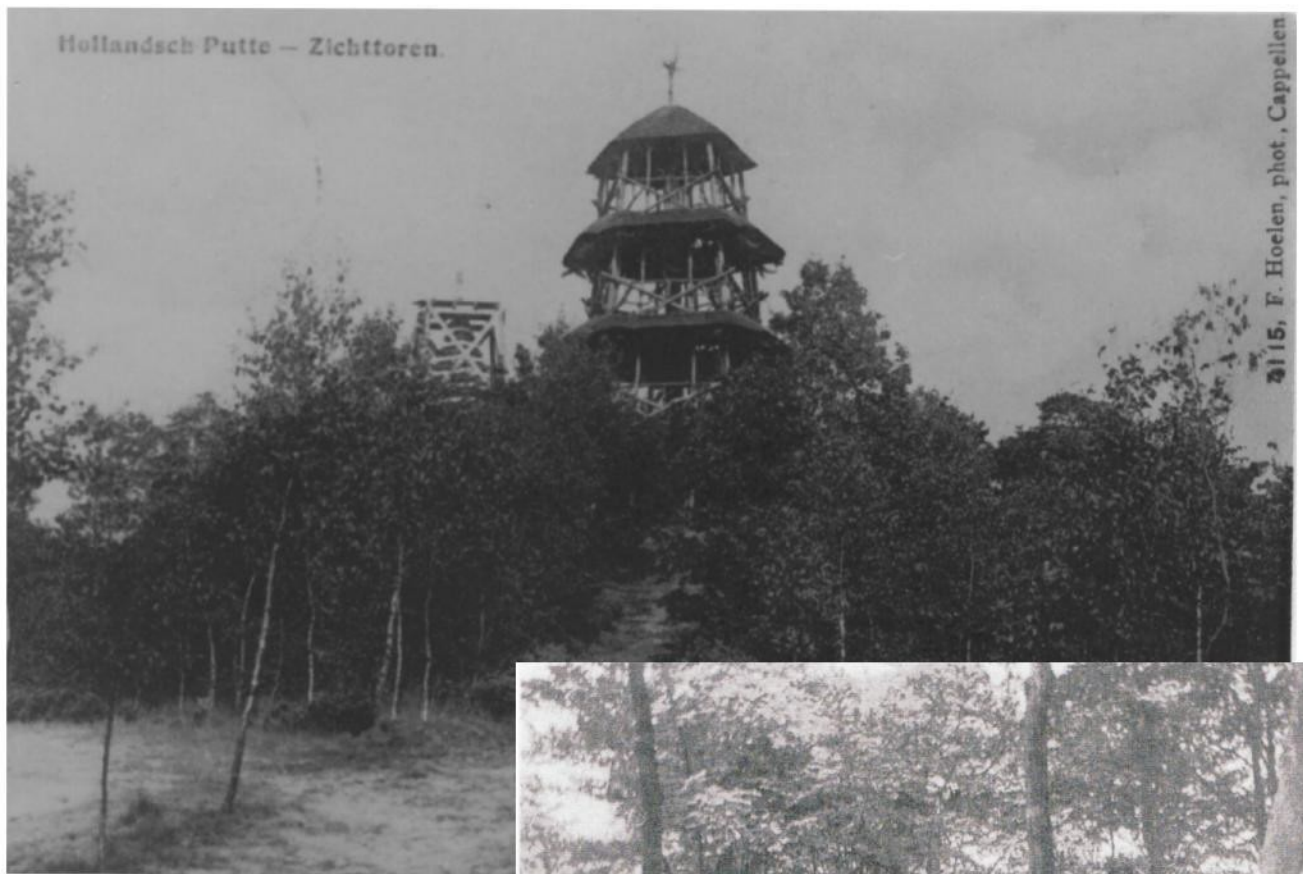
En de Morriaensdreef liep naar d'n Hoge Baarg
't Was 'n eel end lope, mar da was nie zo aarg
Ge kon daer eel wijt kijken ag-op die toren stong
Ik zou 't nog eens willen zien, as da nog mar 'ns kon.

Op de Seefhoek von-de het winkeltje van de Broek
Vor ene cent 'n bakkus vol, soms was 't 'n eel gezoek
Speulen op den Houtmaai, de Zavelenberg, de Kluis
En in 't bos van 't Pinneke bouwden we ons eigen huis.

Ging-de nog wa wijer deur de Putse straat
Daar kapte Glatt arduinen eel sekuur op maat
Dan wat boerderijen en nog een huis of wat
Dan waarde bijna Put al uit, dan addut al wel g'ad.

Mar woude Put uitkomme, moest eerst over den Duin
Cassiers had daar een villa met 'n grote tuin
Vlakbij lag 'n vijver, daar zwommen we als kind
Ge kunt 'm wel gaan zoeken, 'k denk nie dagum nou nog vindt.

Zo kan ik blijven zingen, 'k heb alles nog nie g'ad
Op d'Haai en Bettes Boske, de Postbaan, 't Mollegat
Ach noem mar op dat alles, da's allemaal zo apart
Dat is ons ouwe Putte en da sloot ik in m'n hart.♣

3115, F. Hoelen, phot., Cappellen

....Ge kon daer eel wijt kijken ag-op die toren stong....

.. Vlakbij lag 'n vijver, daar zwommen we als kind...
De vijver was van de familie Cassiers, destijds
eigenaar van Bieduinenhof

Ingezonden brief:

Gezien uw herhaalde oproepen om kopij voor de Tijding hierbij een korte bijdrage van mij.

Soeur Angelique

Zo nu en dan snuffel ik in wat oude dozen vol vergeelde documenten die mijn vader me naliet. Zo herlas ik pas een krantenknipsel, dat handelt over Ossendrecht. Het was een artikel met de titel “In Memoriam Soeur Angelique”, dat mijn vader geschreven had over een dappere zuster, die overleed in oktober 1949. Omdat we in de Tijding vaak kennis kunnen nemen van veel religieuze, kordate en sterke vrouwen uit onze streek, meen ik dat het in dit licht ook past de verzetsrol van Soeur Angelique, hoofd van de R.K. Meisjesschool in Ossendrecht van september 1944 tot 1949, te memoreren.

Als Moeder-Overste en hoofd van de St. Gerardus Majellaschool woonde ze eerst in Bergen op Zoom. Daarna werd ze in 1944 overgeplaatst naar de R.K. Meisjesschool in Ossendrecht. Die zustergemeenschappen bleken tijdens de bezetting belangrijke haarden van verzet tegen de Duitsers te zijn, waarbij de zusters veel gevaren trotseerden van mogelijke ontdekking en van verraad.

Hoewel ik geen bijzondere gegevens over hun verzetswerk heb kunnen traceren laat het “In Memoriam” proeven de geest en druk waaronder die dappere nonnen moeten hebben geleefd. Ik herhaal uit de Avondster krant van .. november 1949 het volgende citaat:

Haar te eren, die stille werkster, de kleine, maar moedige zuster, de edelmoedige vriendin van honderden onderduikers, is de bedoeling van dit In Memoriam. Gevaar telde ze niet, moeite kende zij niet. Alleen de ingewijden beseften welk een vitaliteit en heilig vuur voor de vrijheid in deze kleine figuur verborgen waren.

Haar klooster was aangewezen als duikadres voor de I.D. (Inlichtingen Dienst) bij mogelijke overvallen. Haar activiteit kende geen grenzen. Met behulp van enige vrienden en door persoonlijke relaties bezorgde zij honderden onderduikers een duikadres in Brabant, Limburg of Zeeland. Arbeiders, studenten, katholiek of niet katholiek, ze werden via Moeder-Overste door vaderlandse families opgenomen. Wat kon ze de verzetsmensen moed inspreken. Hoe ontroerd was ze, wanneer ze bericht ontving dat een bekende gefusilleerd was. Welk een wilskracht wist ze over te planten op de wankelmoedigen als ze hen aanspoorde desondanks tóch door te zetten.

Mogen vele onderduikers uit West Brabant, die langs ongeweten kanalen tijdens de bezettingsdagen een veilig thuis gevonden hebben, haar in hun gebeden herdenken.

Einde citaat

Zijn er nog personen, die zich dat kleine vriendelijke vrouwtje herinneren en iets van haar ondergronds verzetwerk weten?

Na hetgeen ik gelezen heb, verdient ze ook een plaatsje in de TIJDING over sterke vrouwen die hun mannetje stonden!

Ton van Rijen

Den ouwen velo bij het huske

door Eugène Jansen

Dit najaar ontving Jan van Elzacker weer de kinderen van de laagste klassen van Woensdrecht in het oude huisje aan de Binnenweg in Hoogerheide. Hier werd uitleg gegeven over het leven van een (land)arbeidersgezin rond 1900. Achteloos stonden een paar oude roestige fietsen tegen de muur zoals dat ook de gewoonte was in de eerste helft van de twintigste eeuw.

De grote fiets viel wel op doordat het zo'n apart frame (kader) had. We zijn toen maar eens in de geschiedenis van de fiets gedoken.

De eerste veldkoers werd ook maar gelijk georganiseerd met deze Draisine tegen de postkoets. Karl van Drais won de door hem afgesloten weddenschap: de loopfiets deed vier uur over de 60 km tussen Karlsruhe en Kehl, de postkoets een uur langer.

Toch wilde de massa er niet aan en deze "stokpaardjes" werden meestal gebruikt in hippodromes en op kermissen.

In 1862 komt de Franse wagenmaker Michaud op het idee om aan het voorwiel trappers te maken en zo krijgen we een trapfiets. Een "Michaud" met houten (kar)wielen en vaste pedalen was duur en

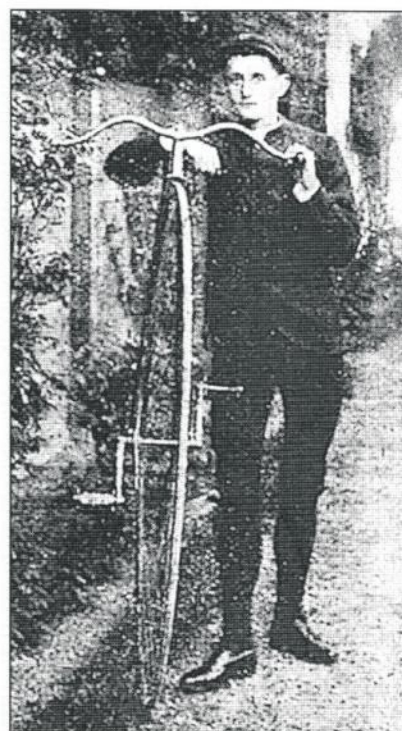

Rond 1800 vond de loopfiets zijn oorsprong. Houtvester Karl van Drais presenteerde in 1817 te Mannheim de "Draisine", een loopfiets waarmee men met minder inspanning een grotere afstand af kon leggen dan te voet. Met deze 22 kilo zware fiets legde men in een uur zo'n 13 km af. In Engeland gingen de postbodes ermee aan de slag.

moeilijk te besturen. Veel gebruik is er dan ook niet van gemaakt. Tot 1865 waren fietsmakers eigenlijk wagenmakers. De ijzeren naaf met spaken en lichtere ijzeren velg die in 1870 in Frankrijk werd uitgevonden, zorgde er voor dat de zware, oncomfortabele fietsen werden vervangen door veel lichtere.

De hoge Bi

In 1871 bouwde de Engelsman James Stanley de fiets met het hoge voorwiel (soms tot wel tot 2,35 m!) en het kleine achterwiel, ons allemaal bekend uit musea. De gedachte achter het grote voorwiel was dat met een trapomwenteling zo groot mogelijke afstand kon worden afgelegd. Alles werd gedaan om deze fiets te promoten, zoals een fietstocht om de wereld in 104 dagen. Maar fietsen op de Bi (cyclette) werd toch meer gezien als een sport. Johan, de zoon van dominee Faber → uit Ossendrecht won in 1887 het 24-uurs wegrecord met de hoge Bi. Hij had 406 km afgelegd met een gemiddelde van 21 km per uur. Door zijn beperking wat het evenwicht betreft werd druk gezocht naar veiliger en comfortabeler vervoer. William Blood uit Dublin kreeg in 1871 patent op een driewieler waar men veilig op kon zitten zonder bang te zijn om te vallen. Dit type kreeg een cardanaandrijving (stangen), in 1880 gevolgd door een driewieler, aangedreven door een ketting.

1880-1890

Nu zijn we aangekomen bij de fiets zoals tegen de muur van het huisje aan de Binnenweg. Een fiets met een uitstraling van onze moderne fiets: de eerste tweewieler met kettingaandrijving. Heel apart aan dit soort fiets is het frame, een zogenaamd kruisframe.

voeten op te zetten. Bij doortrappers maakten de trappers bergafwaarts zoveel omwentelingen, dat ze door de benen niet bij te houden waren. Bij een lange afdaling kon men de benen nu op de steunen zetten. Hierbij kwam nog de ondersteuning van een degelijke handrem op het voorwiel.

Dit frame in de vorm van een kruis wordt voor de stabiliteit versterkt met een drietal spandraden. Opvallend zijn de verstelbare trapstangen en de twee steunen aan de voorvork. Die dienden om bij het bergafrijden de

De verlichting met een kaarslamp zal meer geweest zijn om gezien te worden in plaats van zelf wat te zien.

Het zadel met drie rechtopstaande veertjes is opvallend. Een belastingplaatje uit 1913 kan

erop duiden dat er toen voor het laatst mee gefietst is.

De wielen op de afgebeelde fiets zijn voorzien van dunne spaken en houten velgen en dateren uit ongeveer 1940. De luchtbanden die erop liggen zijn nieuw. Bij de fabricage van de fiets, rond 1880, werden zwaardere en grotere wielen (± 80 cm) gemonteerd, waarvan de ijzeren velgen voorzien werden van rubber zonder lucht.

Het typische kruisframe dat maar kort gemaakt is, tot 1890, zou tachtig jaar later, namelijk in 1970, nog eenmaal een opleving krijgen in de wielersport. Voor de tijdrit maakte men toen een futuristische aerodynamische fiets, voorzien van een kruisframe. De ontwikkelingen in de wielersport volgden elkaar echter zo snel op, dat de heropleving van het kruiskader van korte duur was.

In 1890 werd het uiterlijk van onze huidige fiets bepaald.

Ten eerste: het kruisframe, waarbij de trapas een beetje zwevend was, verandert in het actuele frame zoals wij dat nu kennen: drie buizen komen samen bij de trapas om de fiets stabiel te maken. Zo kon tevens meer kracht op de pedalen uitgeoefend worden.

Ten tweede: de uitvinding van de luchtband. De Engelse veearts Boyd Dunlop zou voor zijn zootje, die over slechte wegen naar school moest, een gummibuis (slang), die hij van lucht kon voorzien, om het wiel gedaan hebben. Zo was de luchtband ontstaan.

Deze twee verbeteringen maakten de fiets snel populair, wat tot gevolg had dat er fabrieksmatig grote aantallen gemaakt werden. Daardoor zakte de prijs en nog meer mensen konden zich een fiets veroorloven.

De hoge Bi uit 1870 was voor rijkeluiszontjes geweest en kostte toen 300-500 franc in een tijd dat een arbeider nog amper 4 franc per dag verdiende.

Ook de afgebeelde kruisframefiets (1882-1890) was meestal een vervoermiddel van de meer gegoeden, zoals ingenieurstudenten. Deze fiets kostte het behoorlijke bedrag van 250 franc, net zoveel als een dorsmachine en een kafmolen samen.

Met het model vanaf 1890 komt alles in een stroomversnelling. Vooral de wielersport gaat hoogtij vieren. In Europa ontstaan wielervederaties en wielerbonden zoals De Kam-

pioen.

De vroegst bekende wielerklassiekers Parijs-Brest-Parijs in 1891, Luik-Bastenaken-Luik in 1892 en Parijs-Brussel in 1893, werden voor het eerst gereden. Ook de wielerbanen rezen als paddestoelen uit de grond. In onze streek was er een op de Raaijberg in Bergen op Zoom en in Putte kon men op het ovaal sprinten om de eer. Er werden in die tijd tandems gebouwd voor vier of vijf personen waarmee op de wielerbanen wedstrijden werden gereden.

De fiets voor de vrouw ontketende rond 1900 een ware revolutie. De fietsende vrouw voldeed niet aan het beeld van de fatsoenlijke vrouw. Ze zou een wat lossere seksuele moraal hebben en de beenspieren zouden zich ten opzichte van de rest van het lichaam extreem ontwikkelen. Het fietsen zou hen onvruchtbaar maken. Zo was de fiets een bedreiging voor de mensheid: die zou uitsterven. Dat is allemaal meegevallen! De Fransman Charles Terront reed in 1891 die eerste monsterrace Parijs-Brest-Parijs, een afstand van 1200 km en dat non-stop! Op zand- en gravelwegen, met het materiaal van toen, op slappe luchtbanden, reed hij een gemiddelde van 17,6 km. Dit was 'de oertijd der moustachen', zoals wielersjournalist Joris van de Bergh zou schrijven over de slaven van de weg. Hij sprak van besnorde mannen met de woestijnbril over de klak, soms gekleed in een pofbroek met kniekousen, de reserveband over de schouders, zwoegend over de Franse wegen. Verder weten we er weinig van. Kwam er doping aan te pas of was het spek met eieren? Wel had Terront al een sponsor, namelijk Michelin, die met een verwisselbare band zorgde dat de overwinning in hun kamp bleef, waardoor hij met zijn luchtbanden kon doorbreken op de wereldmarkt. Dunlop had nog geprobeerd Terront af te remmen door schoenspijkertjes te strooien, maar het mocht niet baten. Op die manier deed commercie en reclame rond de fiets haar intrede. Momenteel in 2011 is de wielersport zelf de grote reclamemaker voor allerlei producten. ♣

*Foto's, uitgezonderd p.46 boven: Frans Klaassen
Fotoclub HKK Het Zuidkwartier*

Reactie op de 100ste Tijding

Een ingezonden brief van Rina Tang-van Beek uit Putte

Sinds begin dit jaar ben ik lid van de heemkundekring Het Zuidkwartier. De directe aanleiding hiervoor was eigenlijk de film van *Een dorp vol cafeetjes* van John van Dooren en Jac van den Bussche in januari. Sinds twee jaar ben ik weer terug op het oude nest in Putte en wat was ik blij dan als eerste Tijding deze honderdste op de deurmat te krijgen.

Mijn belangstelling ging meteen uit naar de twee artikelen over de Joodse begraafplaatsen omdat ik ernáást woon. Dat is te zeggen naast het dichtst bij de Putse kern gelegen derde begraafplaats Shomre Haddas van de Heilige Stichting van Waarachtige Liefdadigheid.

Mijn man en ik hebben het witte huisje gehuurd van de Heilige Stichting en wij fungeren nu als een soort van conciërge. Tegenwoordig sluiten we 's nachts de poort vanwege de angst voor vernieling en ook zijn er kort geleden nog twee zitbankjes gestolen.

Omdat ik zag dat de schrijfster van het ene artikel geprobeerd had informatie los te krijgen van de Frenchiestichting in Antwerpen was ik wel benieuwd wat haar vragen waren en misschien kon ik wel helpen. De voornaamste vraag bleek te zijn van wie de stichting destijds de grond had gekocht. Jammer genoeg is dat blijkbaar ingewikkelder te vinden dan ik dacht. Mijn gok is van de rijke Antwerpse familie Cassiers, maar ik heb er geen bewijzen voor gekregen en het kan dus evengoed van andere Belgische grondeigenaren geweest zijn.

Wel denk ik dat de genoemde steentjes die op het graf gelegd worden na een bezoek een andere betekenis hebben dan het aangeven van een bezoek. In ieder geval stamt het volgens mij af van het feit dat de Joden vroeger na het begraven van hun doden in de rotsen of in de woestijn er zware stenen voor of op rolden om ze tegen het opgraven door wilde dieren te beschermen. Voor mijn gevoel is het huidige gebruik meer een groet van 'rust zacht en veilig'.

←Overigens zorgt mijn man voor enkele zakken met kiezelsteentjes die in de soort van doopvonten aan het begin van de begraafplaatsen gedaan worden, zodat de bezoekers deze zo kunnen meenemen naar de graven. Ze hoeven de steentjes dus niet zelf mee te brengen. Vooral na selichot (te vergelijken met onze Allerzielen) liggen er veel steentjes op de graven.

Helaas zijn de steentjes niet geschikt voor het beschermen tegen de hier gespote vossen en konijnen....

Inderdaad leggen de Joden geen bloemen op het graf; bloemen schenk je aan de levenden. Dat heb ik wel ervaren tijdens de dertig jaar in Antwerpen waar ik met mijn (Joodse) man (uit Amsterdam) een bloemenzaak heb gehad in de Joodse wijk. We woonden toen in Kalmthout, waar we ook een bistro hadden, *de Passe Vite* genaamd.

Ik was eigenlijk al heel vertrouwd met de Joodse gemeenschap, want als kind speelde ik vaak bij de familie Glatt. Wanneer er Italiaanse steenhouwers kwamen helpen om het marmer tot zerken te bewerken, logeerden die in het café/logies *'t Anker* van mijn ouders. En nu dus na al die jaren beland naast het Joodse kerkhof, ja, ook ik noem het een kerkhof in plaats van begraafplaats. Hierachter liggen voornamelijk arme Joden die in 1492 uit Portugal verdreven zijn en van daaruit naar Amsterdam gingen om er als diamantairs te werken. Later gingen er veel naar Antwerpen. Maar ook zijn er andere talen dan het Portugees te vinden op de zerken, zoals Engels, Spaans, Frans en tussen deze veelal simpele zerken valt sinds enkele jaren ook een bijna rijk mausoleum op met Russische opschriften. Er ligt een jongetje van negen en zijn vader komt elke week om de windlichtjes brandend te houden. Ja rijkdom beschermt je niet tegen verdriet.

Het komt nog steeds voor dat er herbegravingen in Israël plaatsvinden, maar ja daar wordt het stapelen in verband met ruimtegebrek. Hier is nog voldoende ruimte, evenals op de twee andere begraafplaatsen.

Naast de twee artikelen over de Joodse begraafplaatsen vond ik het ook leuk om het verhaal over Marcel Moors te lezen. Ik heb namelijk nog les gehad van zijn zus Jenny. Er staat wel dat zij door gebrek aan emplooi in het onderwijs de verpleging is ingegaan, maar ik heb nog wel in de Krommeweg hierachter privéles van haar gehad in Engels en Duits.

Na de lagere school in Putte heb ik in Ossendrecht een overgangsjaar les gekregen van juffrouw Marie Soffers om daarna door te gaan naar de Mulo in Hoogerheide. Helaas heb ik dat niet kunnen afmaken omdat ik een keer uit balorigheid de nonskap van een van de onderwijzende zusters heb afgetrokken. En dus kon ik vertrekken. Ik heb mijn opleiding dan maar in Kapellen afgemaakt en heb ook nog een jaar voor mijn Frans in Frankrijk gewoond. Mijn moeder zei altijd als je je talen kent kom je er altijd, vandaar dus.

En tot mijn genoegen zag ik dat de heer Van den Bussche in zijn serie net op het punt was van de cafeetjes op 't Hontseind. Laat nu een van die uitbaters daar mijn opa zijn! Janus Sebregts of Sebregts (blijkbaar zijn er twee verschillende schrijfwijzen) van *'t Botje*. En ik zag mijn

moeder Pita (van Petronella) terug voor op de vrachtwagen op pagina 10.

Dat is toch met je neus in de boter vallen of niet. Hartelijk dank en ik ben heel benieuwd naar de volgende tijdingen.

PS: We hebben wel meteen een schutting geplaatst tussen onze tuin en de begraafplaats. De jongste dag ligt volgens het Joodse geloof nog ver in de toekomst, maar toch.

Nuuwe jorreke zoete

Toen waaj nog jonk waore, zoow vanaf un jaor of zes, gienge waaj meej Ouwejaor 'Nuuwe jorreke zoete' zienge lêest de uize, uis on uis ôôver bekâânt jêel ut dörp.

Munne jirste kjêêr was meej un broer, die un jaor ouwer was en un zuus, die un jaor jonger was as ieke. Jao, baaj ôôns waore n'ur tien en dan zaot ur duus niej te veul tèèd tuuse.

Mjêêstal ojje me rêêdeluk goej wêêr, mar sewèèle kos ut ok goed koud of nat zèèn. Mar dan mar wa dieker aongekleejd. Want zienge zouwe me, want geld moes ur komme.

Amme dan baaj un uis aonkwaome, dan belde me aon of me klopte oep de deur attur giene bel was. En dan begonne me meej 't zienge van ôôs liejke.

Sewêês a waaj on 't zienge waore, deej ur dan iemut de deur ôôpe, mjêêstal un vrouw, en die stieng dan ziechtbaor genietend te löstere nor ôôs prestaosie.

Amme dan klor waore, krêêge we wa geld, mjêêstal 'ne stuiver of soms un duubeltje.

Asse oew nie kende, wa nie zoow diekels vurkwââm, dan vrôôge ze: 'Van wie zèède gullie kienekes?' en dan noemde waaj ôôs vaoder of ôôs moeder en dan wiese ze 't wel.

Soms zeeje ze ok wel: 'Da kuunde wel on oewe neus zien, van wie a gullie ur zèèd'.

Oep jêên plak krêêge me meej drieje saome 'ne stuiver en die moese me dan djêêle. Waaj krêêge mar nie ôtgerêêked oew a ta moes. Toen me tuis kwaome, oj ôôs moeder geluukig un jêel goeje oplossieng. Die leej baaj, zoowda me alle drie 'ne stuiver ojje.

Nouw waore dur nog adresse waajer weg, waor me mjêêstal wa mjêêr krêêge en daor gienge me dan oep 't end nortoe meej de fiets. Amme dan tuis kwaome, begos ut mwôôiste van alles, want dan gienge me telle. Da vonne me nog ut leutigste van al. Amme dan un paor kjêêre norgeteld ojje en ut klopte, dan môôge me baaj ôôs vaoder wiesele, klèèn geld têêge grwôôter, en da gieng dan ien de spaorpot. En waaj mar drwôôme wa me dur allemaol van zouwe kuune kwôôpe.

Ien laotere jaore wier ut stêêds miender meej de zangers on de deur en ze zonge ut liejke ok mar vur de n'elft of nog miender. Of asse ut nouw nie jêêmaol mjêêr kende of asse gaauw klor wouwe zèèn, wêêt iek nie suust. Mar om ut te bewaore vur ut naogelacht, en dan jêêmaol zoow aggut moet zèèn, zal k'iek ut nog us vurzienge.....

Nuuwe jorreke zoete
 Ut vaareke è vier voete
 Vier voete en 'ne stèert
 't Ies toch wel un sentje wèert
 Iek ston ier ien de kouw
 Te schuude en te bêêve
 Mun artje klop van rouw
 Vrouwke wuulde wa gêêve
 Bier of brâândewèèn
 Mar geld zal bêêter zèèn
 Meej al die èèlege daoge
 Mun buske wor zoow klèèn
 'k Zien 't al on de zon
 'k Zien 't al on de maon
 't Ouwejaor gao verdwèene
 't Nuuwe jaor kom wir aon.
 Ier wôôn nog wel un goeje vrouw
 Die nog wel wa gêêve zouw
 Lâânk maag ze lêêve
 Veul maag ze gêêve
 Onderd jaor nao dêêze dag
 Ôôp iek da ze lêêve mag.

Zoow was ut liejke en iek denk nog
 diekels, oew leutig da was om oep diej
 menier Nuuwjaor te gaon wêense. Dun
 goeje ouwe tèèd.

Geschreven in het Ossendrechts dialect
 door Emile van den Eijnden.

INFORMATIE VOOR DE LEZER

“Tijding” is het periodiek van de heemkundekring “Het Zuidkwartier” en verschijnt 3x per jaar. Het Zuidkwartier betreft het gebied ten zuiden van Bergen op Zoom, omvattende de plaatsen Hoogerheide, Huijbergen, Ossendrecht, Putte en Woensdrecht.

Inlichtingen betreffende het lidmaatschap kunnen worden ingewonnen bij:

De heer J.Halters, Stenenhoef 2, 4641 CH Ossendrecht - tel. 0164 67 28 54 Tevens zijn losse nummers van “Tijding” bij hem verkrijgbaar.

De normale afleveringen kosten € 4,00 per stuk (van het lopende jaar € 7,00) Speciale uitgaven en dubbeltijdingen kosten € 5,00 per stuk.

Gebruikte, in goede staat verkerende, Tijdingen kosten € 2,00 per stuk. De contributie bedraagt vanaf 1-1-2011: € 20,00 per jaar, per gezin. Leden woonachtig buiten de gemeente Woensdrecht wordt € 7,00 extra aan portokosten in rekening gebracht. Voor België € 9,00.

Nieuwe leden kunnen zich ook opgeven door middel van storting van de jaarcontributie op gironummer 276.04.67 ten name van penningmeester Heemkundekring “Het Zuidkwartier”, KLM Laan 6, 4631 JW Hoogerheide.

Nadruk van, of overname uit “Tijding” van een artikel of gedeelte(n) daarvan in welke vorm dan ook, is zonder toestemming van het bestuur en de schrijvers van de artikelen niet toegestaan. De heemkundekring “Het Zuidkwartier” aanvaardt geen enkele verantwoording aangaande de stijl of de juistheid der artikelen, doch laat deze geheel voor rekening van de ondertekenaars.

Vormgeving Tijding: Maria Roskamp
Druk: Marwa Print & Copy, Nieuwstraat 108, B2910 Essen

BESTUUR HEEMKUNDEKRING “HET ZUIDKWARTIER”

Voorzitter:

de heer D. Verbeek, tel. 0164 61 61 96
Matthias Wolffstraat 10, 4631 KD Hoogerheide

Vice-voorzitter:

de heer C. van Beeck, tel. 0164 60 38 04
Keizerstraat 44, 4645 GR Putte

Secretaris/ websitebeheerder:

de heer A.M. Prop
Hugo de Grootstraat 5, 4631 GJ Hoogerheide
tel. 0164 61 05 23

Penningmeester:

mevr. E. Klaassen
KLM laan 6, 4631 JW Hoogerheide
tel. 0164 61 31 70

Bestuursleden:

de heer C. Cleeren, tel 0164 60 35 33
Past. Dierckxstraat 17, 4645 EK Putte

de heer A.J. Dobbelaar, tel. 0164 61 31 73
Matthias Wolffstraat 14, 4631 KD Hoogerheide

mevr. L. Hengst, tel. 0164 25 94 19
De Hortensia 11, 4631 DG Hoogerheide

de heer H. Roelands, tel. 0164 61 20 70
Van der Meulenplein 6, 4631 CZ Hoogerheide

CONTACTADRESSEN WERKGROEPEN www.hkk-zuidkwartier.nl

Adviseur/Evenementen/Distributie / Redactieraad: kopij inleveren bij

de heer J.Halters, tel. 0164 67 28 54
Stenenhoef 2, 4641 CH Ossendrecht

Archeologie:

mevr. L. Hengst, tel. 0164 25 94 19
De Hortensia 11, 4631 DG Hoogerheide

Documentatie:

de heer C.van Opdorp, tel. 0164 61 38 30
Pr. Clausstraat 3, 4631 LZ Hoogerheide

Fotografie:

de heer F. Klaassen, tel. 0164 61 31 70
KLM laan 6, 4631 JW Hoogerheide

Genealogie:

de heer C. Cleeren, tel 0164 60 35 33
Past. Dierckxstraat 17, 4645 EK Putte

Kruidentuin:

de heer P. de Dooij, tel. 0164 61 23 16
Dorpsstraat 73, 4634 TN Woensdrecht

't Kwartier:

de heer J. Wils, tel. 0164 61 24 47
Prins Hendrikstraat 35, 4631 KB Hoogerheide

Museum:

mevr. F.Stoutjesdijk-Jansen, Aanwas 40,
4641 JJ Ossendrecht, tel. 0164 67 25 63

Oude handwerktechnieken:

mevr. V. Suykerbuyk-van Agtmaal, Wouwbaan 9
4631 KJ Hoogerheide, tel. 0164 61 25 36

Oude talen, gezegden, spreuken enz.:

de heer J. Luysterburg, tel. 0164 85 21 41
De Acacia 33, 4631 DB Hoogerheide

Toponymie: ad hoc

Op de kaft een fragment van de KG 43: ets, oud ingekleurd; historiekaart van West-Brabant en Zeeland met de oorlogshandelingen van 1631. Kaart: collectie Regionaal Historisch Centrum Bergen op Zoom

LAENT

PARS

DEN

HOONT

HVLST TER AMBA

CHT

Hier Wordt de Vloet Bevoechten Van eenige H. Sta' Sch.

Twee Brabansche M

Sgrouen

Euersdyck

Shuys

Cruynghe

Shuys

Vininghen

Oydekenskerke

DEN BROUWER

Gase Vrauwe poelder

Gravege

Worde

Valkcnisse

Boosennesse

Heynsdyck

Nieu Lans Polder

Zante Polder

Maria Poldre

Zandenhoff

Campen

Houtenese

Platten

Heynsdyck

Gronue dyck

Speelmans Polder

Poelder van Nanen

Auetoot

Aenddyck

Bou

Raversberch deloos

Oote Voegel

West Voegel

FortRoou

Lans weerde

Zantberge

HVLST TER AMBA

Pouls Vker

S Den

AMBA

Dullart

HVLST

Rape

Sant berch

Ver Fronc

groenue Lande

van

Gruile van

Grou

spelle

Redoet

EL

Beoostenblyde

Absdale

Sians stene

Stemmen

Stemmen

De cleyngex

Spinola

kerck

Foert

Voer houte

La Paerma

Rydis rype

Shuys

S. Gilles

Steken

Meer

